

Załącznik do Uchwały nr.....

Rady Gminy Przemęt

z dnia

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI na lata 2023-2026 GMINY PRZEMĘT

Spis treści

1. Wstęp	6
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	7
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	7
3.1. Konstytucja RP	7
3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	7
3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym	10
3.4. Ratyfikowane konwencje międzynarodowe w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego	11
3.5. Przepisy prawne z innych dziedzin, regulujące określone zagadnienia związane z ochroną zabytków	12
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	12
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	12
4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.....	12
4.1.2. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) ..	15
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	17
4.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku.....	17
4.2.2. Strategia rozwoju powiatu wolsztyńskiego na lata 2015-2025.....	18
4.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	20
4.2.4. Wojewódzki program opieki nad zabytkami	21
4.2.1. Powiatowy program opieki nad zabytkami	21
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	22
5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025 Gminy Przemęt z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy	22
5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Przemęt na lata 2021-2027.....	22
5.1.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Przemęt	23
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Przemęt	23
5.2.1. Zarys historii obszaru Gminy Przemęt.....	23
5.2.2. Krajobraz kulturowy	24
5.2.3. Zabytki nieruchome.....	26
5.2.4. Zabytki ruchome.....	47
5.2.5. Zabytki archeologiczne	47
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	51
5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków	53

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	65
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.	76
7. Założenia programowe: priorytety, kierunki działań i zadania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami 2022-2025 dla Gminy Przemęt	79
8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami 2022-2025 dla Gminy Przemęt	83
9. Zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami 2022-2025 dla Gminy Przemęt	85
10. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami 2022-2025 dla Gminy Przemęt	87

CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA

1. Wstęp

Przedmiotem opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025 dla Gminy Przemęt, jest szeroko rozumiane dziedzictwo kulturowe znajdujące się w granicach administracyjnych Gminy. Celem niniejszego Programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami.

Cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami to w szczególności:

UWZGLĘDNIANIE UWARUNKOWAŃ OCHRONY ZABYTEKÓW, W TYM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO I DZIEDZICTWA ARCHEOLOGICZNEGO, ŁĄCZNIE Z UWARUNKOWANIAM I OCHRONY PRZYRODY I RÓWNOWAGI EKOLOGICZNEJ

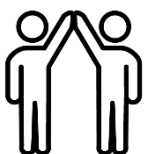
ZAHAMOWANIE PROCESÓW DEGRADACJI ZABYTEKÓW I DOPROWADZENIE DO POPRAWY STANU ICH ZACHOWANIA

WYEKSPONOWANIE POSZCZEGÓLNYCH ZABYTEKÓW ORAZ WALORÓW KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

PODEJMOWANIE DZIAŁAŃ ZWIĘKSZAJĄCYCH ATRAKCYJNOŚĆ ZABYTEKÓW DLA POTRZEB SPOŁECZNYCH, TURYSTYCZNYCH I EDUKACYJNYCH ORAZ WSPIERANIE INICJATYW SPRZYJAJĄCYCH WZROSTOWI ŚRODKÓW FINANSOWYCH NA OPIEKĘ NAD ZABYTEKAMI

OKREŚLENIE WARUNKÓW WSPÓŁPRACY Z WŁAŚCICIELAMI ZABYTEKÓW, ELIMINUJĄCYCH SYTUACJE KONFLIKTOWE ZWIĄZANE Z WYKORZYSTANIEM TYCH ZABYTEKÓW

PODEJMOWANIE PRZEDSIĘWZIĘĆ UMOŻLIWIAJĄCYCH TWORZENIE MIEJSC PRACY ZWIĄZANYCH Z OPIEKĄ NAD ZABYTEKAMI

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Podstawę prawną dla sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami stanowi art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zgodnie z którym, wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat Gminny Program Opieki nad Zabytkami.

Samorządowe programy opieki nad zabytkami (gminny, powiatowy, wojewódzki) przyjmowane są odpowiednio przez sejmik województwa, radę powiatu i radę gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Realizacja programu, za którą odpowiada wójt (burmistrz lub prezydent miasta) podlega obowiązkowi sprawozdawczemu, który powinien zostać wypełniony raz na 2 lata. Sprawozdanie zostaje przedstawione odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

3.1. Konstytucja RP

Obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce ustanowione zostały w szeregu akt, w tym akcie najwyższego rzędu jakim jest Konstytucja RP.

Zgodnie z art. 5 Konstytucji RP Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju. Kolejny artykuł stanowi, że Rzeczpospolita Polska stwarza ponadto warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

W artykule 73 ustanowione zostało, że każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury.

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest podstawowym aktem prawnym regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami w Polsce. Ustawa zawiera określenie przedmiotu, zakresu, a także form ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ponadto w akcie ujęte zostały również zasady dotyczące tworzenia Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich.

Art. 3 zawiera definicje pojęć niezbędnych do prawidłowego zrozumienia podstawowych elementów tworzących system opieki i ochrony nad zabytkami:

- ▶ **zabytek** – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- ▶ **zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w definicji słowa zabytek,
- ▶ **zabytek ruchomy** – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w definicji słowa zabytek,
- ▶ **zabytek archeologiczny** – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem,
- ▶ **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucje kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami,
- ▶ **prace konserwatorskie** – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań,
- ▶ **prace restauratorskie** – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań,
- ▶ **roboty budowlane** – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku,
- ▶ **badania konserwatorskie** – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich,
- ▶ **badania architektoniczne** – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń,
- ▶ **badania archeologiczne** – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego,
- ▶ **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg,
- ▶ **historyczny zespół budowlany** – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębnionych ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi,
- ▶ **krajobraz kulturowy** – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka,
- ▶ **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

W kolejnym artykule uszczegółowione zostało pojęcie ochrony zabytków, które polega przede wszystkim na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, a także zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków. Do zadań administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków należy również udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granice oraz kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków. Ustawa nakazuje ponadto uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. Poniższa tabela prezentuje podział zabytków na poszczególne kategorie. Zgodnie z art. 6 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki wymienione poniżej podlegają ochronie prawnej.

ZABYTKI NIERUCHOME

ZABYTKI RUCHOME

ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

krajobrazy kulturowe	działa sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej	pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa
układy urbanistyczne ruralistyczne i zespoły budowlane	kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje	cmentarzyska
działa architektury i budownictwa	numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery	kurhany
działa budownictwa obronnego	wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystycznej dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego	relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej
obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe	materiały biblioteczne	
cmentarze	instrumenty muzyczne	
parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni	wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne	
miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji	przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji	

Poddanie zabytku ochronie wiąże się z koniecznością objęcia go jedną z form ochrony zabytków, zdefiniowanych w art. 7 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Katalog form ochrony zabytków wyróżnia przede wszystkim:

- ▶ WPIS DO REJESTRU ZABYTEKÓW
- ▶ WPIS NA LISTĘ SKARBÓW DZIEDZICTWA
- ▶ UZNANIE ZA POMNIK HISTORII
- ▶ UTWORZENIE PARKU KULTUROWEGO
- ▶ USTALENIA OCHRONY W:
 - miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
 - decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego,
 - decyzji o warunkach zabudowy,
 - decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej,
 - decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej,
 - lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zdecydowanie się na jedną z powyższych form prowadzić będzie do poddania określonego zabytku specjalnej ochronie, która pociągnie za sobą również zobowiązania wynikające z przepisów prawa.

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

- ▶ **ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,**
- ▶ gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- ▶ wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
- ▶ działalności w zakresie telekomunikacji,
- ▶ lokalnego transportu zbiorowego,
- ▶ ochrony zdrowia,
- ▶ pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych,
- ▶ wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- ▶ gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- ▶ edukacji publicznej,
- ▶ **kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,**
- ▶ kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- ▶ targowisk i hal targowych,
- ▶ zieleni gminnej i zadrzewień,
- ▶ cmentarzy gminnych,

- ▶ porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego,
- ▶ utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
- ▶ polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej;
- ▶ wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej,
- ▶ promocji gminy,
- ▶ współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 działalność pożytku publicznego, organizacje pozarządowe, wyłączenie stosowania przepisów ustawy ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- ▶ współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.

3.4. Ratyfikowane konwencje międzynarodowe w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

Ratyfikowane konwencje międzynarodowe w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego stanowią źródło prawa powszechnie obowiązującego, uzupełniając normy prawa krajowego. Wśród aktów prawa międzynarodowego z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego wymienić należy **Konwencję ONZ w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego**, przyjętą w Paryżu dnia 16 listopada 1972 roku przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, która zakłada, że w celu zapewnienia możliwie najskuteczniejszej ochrony i konserwacji oraz możliwie najbardziej aktywnej rewaloryzacji dziedzictwa kulturalnego państwa będące stronami Konwencji będą prowadzić politykę ogólną zmierzającą do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączyć ochronę tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego.

Należy ponadto wspomnieć o **Konwencji Ramowej Rady Europy o wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa** (tzw. Konwencja z Faro), którą w dniu 10 maja 2021 roku, Stały Przedstawiciel RP przy Radzie Europy podpisał, w imieniu Polski. Konwencja z Faro podkreśla ważne aspekty dziedzictwa kulturowego, związane z prawami człowieka i demokracją, promując w ten sposób szersze rozumienie dziedzictwa oraz jego związku z danymi społecznościami i społeczeństwem. Konwencja uznaje, iż wartość dziedzictwa kulturowego wynika z jego znaczenia i użytkowania przez ludzi oraz z wartości, które reprezentuje.

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego przyjęta została w 2003 roku. Jej celem jest ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zapewnienie poszanowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup i jednostek oraz zapewnienie międzynarodowej współpracy i pomocy w zakresie ochrony dziedzictwa. Co ważne, z punktu widzenia opracowywania samorządowych programów opieki nad zabytkami, Konwencja ma na celu również przyczynienie się do wzrostu na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym, świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie, aby dziedzictwo to było wzajemnie doceniane.

3.5. Przepisy prawne z innych dziedzin, regulujące określone zagadnienia związane z ochroną zabytków

Uwarunkowania prawne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami ujęte zostały w szeregu innych aktów prawnych. I choć na pierwszy rzut oka, akty te nie wydają się być powiązane z ochroną i opieką nad zabytkami, w rzeczywistości je regulują. Są to:

- ▶ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 503.),
- ▶ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2351, z 2022 r. poz. 88.),
- ▶ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1973, 2127, 2269, z 2022 r. poz. 1079, 1260.),
- ▶ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 916.),
- ▶ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2021 r. poz. 1899.),
- ▶ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194.),
- ▶ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1327.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385.) oraz ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479.). Z kolei ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 164.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

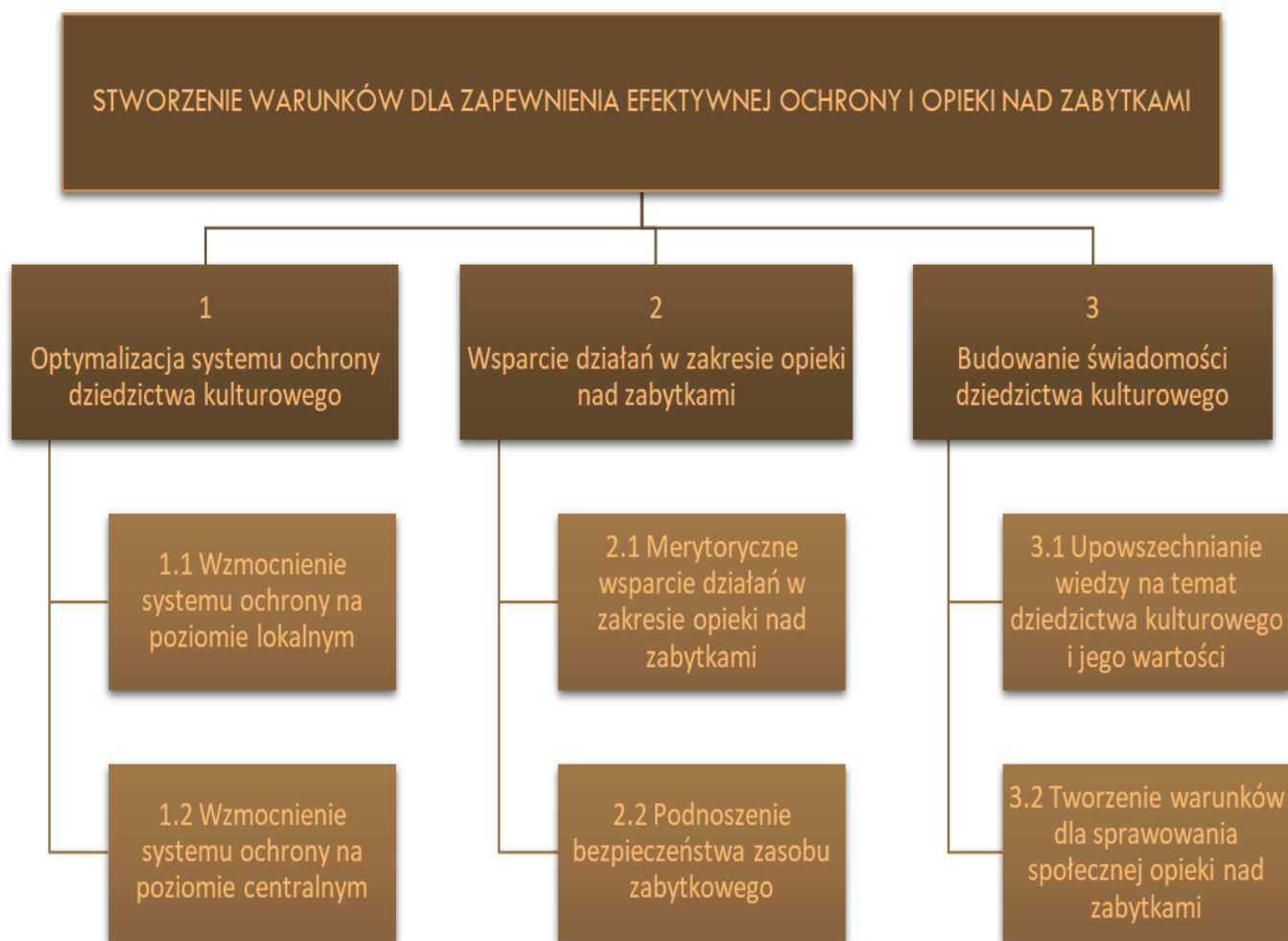
Rozdział ten zawiera informacje o strategicznych celach polityki państwa i uwarunkowaniach formalnoprawnych w sferze ochrony zabytków. Analizie poddane zostały relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami sporządzanymi na poziomie krajowym, ze szczególnym uwzględnieniem Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 oraz Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.).

4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 realizuje zapisy art. 84 w związku z art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840.) i jest głównym dokumentem strategicznym, który określa nie tylko cele, ale też środki służące do osiągnięcia tych celów dla administracji rządowej oraz podległych jej jednostek, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Zmiana systemu ochrony zabytków, która wprowadzona została ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw wraz z wnioskami i rekomendacjami płynącymi z realizacji

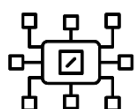
i ewaluacji Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014–2017, wpłynęła na kształt i treść obowiązującego Krajowego Programu.

Aktualny Program zawiera 1 cel główny, który podzielony został na 3 cele szczegółowe, które dookreślone zostały poprzez ustanowienie konkretnych zadań w celu ich realizacji. Każdemu zadaniu przyporządkowany został z kolei pakiet wskaźników wraz z harmonogramem. Koordynacja programu na lata 2019-2022 powierzona została Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa, którego zadaniem jest dążenie do aktywizacji i zaangażowania w podejmowane działania jak największej liczby podmiotów zajmujących się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w Polsce.

CEL GŁÓWNY I CELE SZCZEGÓŁOWE KRAJOWEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

W ramach celów i kierunków działań ustalono konkretne zadania, które stanowić będą o wypełnieniu założeń planu. Wśród nich znalazły się:

Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy)

Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.

Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.

Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

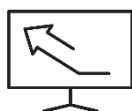
Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.

Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb.

Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.

Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.

Powołanie Centrum Architektury Drewna.

4.1.2. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) stanowi instrument strategicznego zarządzania polityką rozwoju państwa, którą realizują poszczególne instytucje państwa. Strategia stanowi dokument, który w sposób programowy i jednolity przedstawia cele, wskaźniki realizacji oraz sposób działania i najważniejsze projekty z zakresu rozwoju społeczno-gospodarczego kraju.

Głównym celem Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Strategia jest ukierunkowana na inkluzywny rozwój społeczno-gospodarczy. Przyjęto, że główną siłą napędową rozwoju i priorytetem publicznym jest spójność społeczna. Strategia podporządkowuje działania w sferze gospodarczej osiąganiu celów związanych z poziomem i jakością życia obywateli Polski. Kładzie nacisk, aby beneficjentem rozwoju gospodarczego, w większym niż dotychczas stopniu, byli zwykli obywatele oraz obszary do tej pory pomijane w polityce rozwoju.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju kwestie związane z ochroną oraz opieką nad zabytkami podejmuje wieloaspektowo i systemowo. Treść poświęcona szeroko rozumianej kulturze i sztuce znalazła swoje miejsce w rozdziale *Kapitał ludzki i społeczny*, będącym jednocześnie najobszerniejszym rozdziałem zawartym w Strategii.

Podrozdział *Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej*, opisuje jak inwestycje w kulturę wpływają nie tylko na ekonomiczny rozwój i wzrost konkurencyjności, ale także na wzmocnienie kapitału społecznego. Dokument zwraca uwagę, że dzięki kompetencjom i uczestnictwu w kulturze społeczeństwo buduje z jednej strony tożsamość, szacunek do tradycji, poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii, z drugiej zaś kreatywność, innowacyjność, otwartość i tolerancję.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju zakłada, że do 2030 roku zrealizowane zostaną działania dotyczące:

- ▶ **ochrony i promocji dziedzictwa narodowego** – poprzez wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty oraz inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO),
- ▶ **wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych**, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

Dokument przewiduje sześć projektów strategicznych, których realizacja przyczyni się do wypełnienia sformułowanych wcześniej działań.

1. Rozwój czytelnictwa

- Projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

2. Kultura obywatelska

- Projekt obejmuje szereg inicjatyw, których celem jest wzmacnianie postaw obywatelskich m.in. poprzez działania kulturalno-edukacyjne, wzbogacanie kultury popularnej o elementy i wartości kultury wysokiej, wspieranie projektów o charakterze lokalnym i oddolnym, wzmacnianie organizacji i struktur stanowiących naturalne przestrzenie rozwoju postaw obywatelskich (np. uniwersytety ludowe, organizacje harcerskie, grupy rekonstrukcyjne).

3. Niepodległa 2018

- Program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości Polski (obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego).

4. Dziedzictwo buduje wspólnotę

- Utworzenie sieci muzeów historycznych, których głównym celem jest opowiadanie o historii Polski z różnych perspektyw. Dzięki synergii uzyskanej w wyniku współdziałania w sieci, możliwe będą wspólne: budowanie dostępności (np. poprzez system biletowy), promocja w kraju i za granicą, a także realizacja przedsięwzięć edukacyjnych i wystawienniczych.

5. Kultura/Dziedzictwo/Wspólnota

- Wdrożenie instrumentów wsparcia finansowego i pozafinansowego dla bibliotek, domów kultury oraz archiwów państwowych. Planowane jest uruchomienie trzech typów programów:
 - **wspieranie projektów**, które pozwolą bibliotekom funkcjonować jako lokalne centra aktywności społecznej oraz miejsca dostępu do wiedzy, jak również zdobywania umiejętności korzystania z nowych technologii;
 - **wspieranie realizowanych przez archiwa państwowe projektów** animacyjno-edukacyjnych, w ramach których wzmacniana będzie wiedza społeczności lokalnych o ich dziedzictwie historyczno-kulturowym, przy jednoczesnym uwzględnieniu rozwoju wspólnoty w oparciu o lokalne zasoby i potencjały oraz promocji regionów;
 - **wspieranie projektów**, w ramach których domy kultury będą animowały integrację lokalnych społeczności wokół kluczowych problemów lokalnych.

6. Kolekcje

- W ramach programu wspierane będą państwowe i samorządowe instytucje kultury, a także inne organizacje, w działaniach polegających na tworzeniu i rozwijaniu narodowych i regionalnych kolekcji sztuki współczesnej oraz kolekcji muzealnych, a także w działaniach na rzecz powstawania nowych dzieł muzycznych, ich prawykonań, popularyzacji i udostępniania w przestrzeni publicznej.

Warto również, zaznaczyć, że w obszarze *E-państwo*, zdefiniowany został projekt pt. *Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej*, który stanowi kontynuację procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego

wykorzystywania. W tym przypadku digitalizację kultury należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

W tym rozdziale analizie poddane zostały opracowania strategiczne i planistyczne sporządzone dla obszaru województwa wielkopolskiego i powiatu wolsztyńskiego pod kątem znaczenia ich zapisów i działań dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy, ze szczególnym uwzględnieniem:

- ▶ strategii rozwoju województwa,
- ▶ planu zagospodarowania przestrzennego województwa,
- ▶ wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami.

4.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku, stanowiąca załącznik do uchwały nr XVI/287/20 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 stycznia 2020 r. jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele i kierunki działań dla prowadzenia polityki rozwoju w ujęciu regionalnym. Strategia wyznacza 4 cele strategiczne i 4 zasady horyzontalne:

ROZWÓJ INNOWACYJNY – należy rozumieć jako rozwój innowacji technologicznych i społecznych. Innowacje służą zwiększaniu potencjału gospodarki, podnoszą jakość życia, w tym zwiększają dostęp do dóbr i usług.

▶ CEL STRATEGICZNY 1. WZROST GOSPODARCZY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW

CEL OPERACYJNY 1.1. Zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu

CEL OPERACYJNY 1.2. Wzrost aktywności zawodowej i utrzymanie wysokiej jakości zatrudnienia

CEL OPERACYJNY 1.3. Wzrost i poprawa wykorzystania kapitału ludzkiego na rynku pracy

ROZWÓJ INKLUZYWNY – nie może prowadzić do wykluczenia, dyskryminacji czy tworzenia barier, a jest związana jest z aktywnym działaniem i planowaniem rozwiązań przyczyniających się do ich zmniejszania.

▶ CEL STRATEGICZNY 2. ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU

CEL OPERACYJNY 2.1. Rozwój Wielkopolski świadomy demograficznie

CEL OPERACYJNY 2.2. Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniom

CEL OPERACYJNY 2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu

ROZWÓJ Z POSZANOWANIEM ŁADU PRZESTRZENNEGO

► **CEL STRATEGICZNY 3. ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI**

CEL OPERACYJNY 3.1. Poprawa dostępności i spójności komunikacyjnej województwa

CEL OPERACYJNY 3.2. Poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego Wielkopolski

CEL OPERACYJNY 3.3. Zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności energetycznej

ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY – zapewnienie zaspokojenia aktualnych potrzeb ludzi, bez ograniczania możliwości ich zaspokojenia przyszłym pokoleniom

► **CEL STRATEGICZNY 4. WZROST SKUTECZNOŚCI WIELKOPOLSKICH INSTYTUCJI I SPRAWNOŚCI ZARZĄDZANIA REGIONEM**

CEL OPERACYJNY 4.1. Rozwój zdolności zarządczych i świadczenia usług

CEL OPERACYJNY 4.2. Wzmocnienie mechanizmów koordynacji i rozwoju

Zakłada się spójność działań podejmowanych w ramach Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z zapisami w szczególności z zapisami 2 celu strategicznego Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku *Rozwój społeczny wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu*. Pakiety działań w obszarze dziedzictwa kulturowego Wielkopolski zakładają w szczególności zachowanie tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców, odbudowę i utrzymanie materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu, ale także zwiększenie udziału mieszkańców w kulturze, wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa. Aby to osiągnąć niezbędne jest wsparcie inwestycji w obszarze kultury. Spośród identyfikowanych w tym zakresie potrzeb należy wymienić m.in.:

► **Rozwój wielkopolskich instytucji kultury**

Celem działań w ramach projektu będzie wsparcie funkcjonowania wielkopolskich instytucji kultury na jak najwyższym poziomie. Przewiduje się szereg inicjatyw związanych z rozwojem m.in. wielkopolskich muzeów, teatrów czy bibliotek, w tym również zapewnienie nowej bazy lokalowej dla Filharmonii Poznańskiej.

► **Rozwój i promocja produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego**

Celem projektu jest zachowanie, ochrona, promowanie i dalszy rozwój znaczącego potencjału turystyki kulturowej Wielkopolski, opartej głównie na szczególnej roli regionu w historii Polski, w tym szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza Szlaku Piastowskiego ze względu na jego rangę i znaczenie historyczne.

4.2.2. Strategia rozwoju powiatu wolsztyńskiego na lata 2015-2025

Strategia Rozwoju Powiatu Wolsztyńskiego na lata 2015-2025 to jeden z najważniejszych dokumentów przygotowywanych przez samorząd powiatu, określający priorytety i cele polityki rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu. Strategia ta zakłada 4 cele strategiczne, a w każdym z nich 4 lub 5 celów operacyjnych, wyznaczonych w następujących strefach: społecznej, gospodarczej, technicznej i rozwoju Powiatu.

- Cel strategiczny 1: Atrakcyjne warunki życia na terenie Powiatu Wolsztyńskiego.

Cel operacyjny 1.1. Efektywny system dostosowywania kierunków i form kształcenia na terenie Powiatu Wolsztyńskiego do potrzeb rynku pracy.

Cel operacyjny 1.2. Wysoki poziom usług z zakresu opieki zdrowotnej świadczonych na terenie Powiatu Wolsztyńskiego.

Cel operacyjny 1.3. Wysoka jakość infrastruktury kulturalno-sportowo-rekreacyjnej na terenie Powiatu Wolsztyńskiego.

Cel operacyjny 1.4. Skuteczny system wsparcia dla rodzin i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

- Cel strategiczny 2: Konkurencyjna gospodarka Powiatu Wolsztyńskiego.

Cel operacyjny 2.1. Spójna polityka gospodarcza na terenie Powiatu.

Cel operacyjny 2.2. Kompleksowy system wsparcia dla obecnych i potencjalnych inwestorów.

Cel operacyjny 2.3. Całoroczna oferta turystyczna i kulturalnorozrywkowa oparta o zmodernizowane zaplecze turystyczne, walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwo kulturowe.

Cel operacyjny 2.4. Nowoczesne rolnictwo.

- Cel strategiczny 3: Wysoka jakość infrastruktury technicznej na terenie Powiatu Wolsztyńskiego i czyste środowisko naturalne.

Cel operacyjny 3.1. Nowoczesna i sprzyjająca środowisku infrastruktura techniczna.

Cel operacyjny 3.2. Dobry stan dróg i infrastruktury okołodrogowej.

Cel operacyjny 3.3. Efektywna promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii i ograniczenia niskiej emisji.

Cel operacyjny 3.4. Wyższy poziom bezpieczeństwa mieszkańców powiatu i turystów.

- Cel strategiczny 4: Sprawny i partnerski system realizacji zadań publicznych przez Powiat Wolsztyński.

Cel operacyjny 4.1. Wspólna polityka rozwoju.

Cel operacyjny 4.2. Spójny z Gminami system promocji.

Cel operacyjny 4.3. Sprawny system zarządzania Powiatem.

Cel operacyjny 4.4. Rozwój elektronicznych usług publicznych i cyfryzacja geodezyjnych rejestrów publicznych.

Cel operacyjny 4.5. Aktywne, świadome i korzystające z nowoczesnych technologii społeczeństwo.

Zakłada się spójność działań podejmowanych w ramach Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z zapisami Strategii Rozwoju Powiatu, w szczególności z zapisami 2 celu strategicznego Konkurencyjna gospodarka Powiatu Wolsztyńskiego, cel operacyjny 2.3. Całoroczna oferta turystyczna i kulturalnorozrywkowa oparta o zmodernizowane zaplecze turystyczne, walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwo kulturowe.

4.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa został przyjęty uchwałą nr V/70/19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 25 marca 2019 r.

Do realizacji kierunków zagospodarowania przestrzennego w zakresie wzmacniania tożsamości narodowej i regionalnej określone zostały działania, do których należy w szczególności:

► Kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego poprzez:

- a) wzmacnianie i wdrażanie działań ochronnych dla obiektów związanych ze Szlakiem Piastowskim, ukierunkowanych na zachowanie ich historycznych wartości i krajobrazu w ich otoczeniu,
- b) realizację jednolitego oznakowania Szlaku Piastowskiego,
- c) urządzenie parkingów, miejsc noclegowych i gastronomicznych z adaptacją obiektów zabytkowych dla tych funkcji,
- d) wyznaczanie lokalnych tematycznych tras turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe Szlaku Piastowskiego;

► Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego poprzez:

a) ochronę obiektów cennych kulturowo, w tym:

- obejmowanie obiektów wyższymi formami ochrony prawnej,
- realizację nowych wpisów do rejestru i ewidencji zabytków,
- tworzenie list dóbr kultury współczesnej,
- modernizację obiektów zabytkowych, w tym adaptowanie i przystosowywanie ich do nowych funkcji m.in.: na cele organizacji instytucji kulturalnych i obsługi ruchu turystycznego,
- tworzenie lokalnych muzeów dla ochrony zasobów dziedzictwa ruchomego oraz dziedzictwa niematerialnego,
- tworzenie skansenów oraz przenoszenie do nich najbardziej wartościowych obiektów architektury wiejskiej, którym nie można zapewnić ochrony w miejscach ich lokalizacji,

b) ochronę przestrzeni miast i wsi, w tym:

- obejmowanie obiektów wyższymi formami ochrony prawnej,
- realizację nowych wpisów do rejestru i ewidencji zabytków,
- wyznaczanie obszarów o zachowanych wartościach kulturowych i określanie potrzeb ich odnowy, w tym w szczególności historycznych centrów miast, obszarów poprzemysłowych, powojennych, historycznego rozplanowania miejscowości wraz z rozplanowaniem pól oraz określanie dla nich zasad zagospodarowania,
- identyfikowanie obszarów zdegradowanych i obejmowanie ich działaniami planistycznymi w postaci programów rewitalizacji, miejscowych planów rewitalizacji lub planów odnowy miejscowości,
- działania rewaloryzacyjne zachowujące charakterystyczne dla przestrzeni miejskiej i wiejskiej obszary i obiekty decydujące o ich tożsamości i specyfice miejsca, w tym również obszarów zachowanych wartościach kulturowo-przyrodniczych, m.in: parków rezydencjonalnych, parków miejskich, ogrodów, cmentarzy, alei przydrożnych, zadrzewień śródpolnych,

c) ochronę obszarów cennych kulturowo, w tym:

- tworzenie parków kulturowych,

- wpisanie obszarów cennych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO,

d) rozwój działalności kulturalnej, promującej tradycje, obrzędy, rzemiosło, stroje, muzykę czy tradycyjną kuchnię grup regionalnych.

Gmina Przemęt wymieniana jest w Planie ze względu na występowanie na jej obszarze:

- ▶ **obiektów sakralnych** – katedra w Przemęcie,
- ▶ **obszarów cennych kulturowo**, o wysokich wartościach przyrodniczych i wyróżniających się walorach kulturowych – Przemęcki Park Krajobrazowy (obiekty związane z zakonem Cystersów),
- ▶ **obszary o wysokich wartościach kulturowych stanowiące o tożsamości regionalnej**, które jedynie częściowo podlegają ochronie w postaci wpisu poszczególnych obiektów do rejestru zabytków, czyli obszary o zachowanych cechach krajobrazu historycznie ukształtowanego przez działalność zakonów Cysterek i Cystersów.

Ponadto w celu ochrony i promocji krajobrazu kulturowego w Planie zaproponowano utworzenie Cysterskiego Przemęckiego Parku Kulturowego, ze względu na związek obszaru z kulturą i tradycją religijną, w tym z działalnością zakonów.

4.2.4. *Wojewódzki program opieki nad zabytkami*

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024 przyjęty został uchwałą nr XXXVII/714/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 20 grudnia 2021 r.

Cele programu wynikają z art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków, są zgodne ze strategią rozwoju województwa oraz strategicznymi dokumentami krajowymi. Dziedzictwo kulturowe w rozwoju Wielkopolski jest czynnikiem integracji społecznej, stanowi instrument promocji regionu i przyczynia się do rozwoju gospodarczego.

Gmina Przemęt wymieniana jest w Programie ze względu na występowanie na jej terenie **zespołu pałacowo-parkowego w Siekowie**. Obecnie zespół pełni funkcje samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej Oddział Wielkopolskiego Centrum Neuropsychiatrycznego im. O Bielawskiego w Kościanie. Jest zabytkiem nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków (zespół pałacowy: pałac, park nr rej 1395 decyzja z dn. 24.02.1873 r.) i zachowanym jest w stanie dobrym.

Program wymienia również **Przemęcki Park Krajobrazowy** (utworzony w 1991 roku), w celu utrzymania struktury przestrzennej terenu, ze szczególnym uwzględnieniem swoistych cech miejscowego krajobrazu rolniczego, a także ochrony wartości kulturowych i historycznych.

Cel główny Programu: *Samorząd Województwa Wielkopolskiego stwarza warunki dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami oraz dba o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych oraz przyszłych pokoleń.* Dalej dokonano podziału na 5 celów szczegółowych, dla których wyznaczono kierunki działań, a w każdym kierunku zadania do realizacji.

4.2.1. *Powiatowy program opieki nad zabytkami*

W momencie opracowywania niniejszego dokumentu Powiat wolsztyński nie posiadał opracowanego aktualnego programu opieki nad zabytkami.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 Gminy Przemęt z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy

W podrozdziale przedstawione oraz zanalizowane zostały uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z:

- a. dokumentów o charakterze strategicznym:
 - ✓ Strategia Rozwoju Gminy Przemęt na lata 2021-2027
- b. opracowań wyznaczających kierunki polityki przestrzennej gminy:
 - ✓ studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Przemęt na lata 2021-2027

Strategia Rozwoju Gminy Przemęt na lata 2021-2027 przyjęta została równolegle z Programem Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025 dla Gminy Przemęt.

Strategia Rozwoju Gminy jest kluczowym dokumentem strategicznym określającym priorytety rozwojowe jednostki, wskazując jednocześnie na jej potencjał w oparciu o zasoby endo- i egzogeniczne.

Strategia Rozwoju Gminy Przemęt na lata 2021-2027 składa się z dwóch głównych części, którymi są: część diagnostyczna (zawierająca wnioski z diagnozy, wyniki badań ankietowych oraz analizę SWOT) oraz część strategiczna (zawierająca misję i wizję Gminy Przemęt w 2027 roku, 3 cele strategiczne, cele operacyjne oraz odpowiadające im kierunki działań).

W diagnozie pogłębionej opisany został potencjał turystyczny Gminy, oparty na jej ciekawej historii oraz wielu zlokalizowanych na jej terenie zabytkach. W odpowiedzi na zdiagnozowany w Gminie potencjał w analizie SWOT uwzględniono walory historyczne, kulturowe oraz zabytki związane m.in. z Cystersami jako mocne strony Gminy Przemęt.

W Strategii dostrzeżono potrzebę szerszego zagospodarowania i wykorzystania potencjału lokalnego dziedzictwa historycznego. W odpowiedzi na to w celu strategicznym 2 *Rozwój gospodarczy oraz polityka przestrzenna Gminy bazujące na lokalnych walorach i zrównoważonym rozwoju*, celu operacyjnym 2.4. *Wysokiej jakości oferta turystyczna, rekreacyjna i wypoczynkowa, nastawiona na oczekiwania wszystkich grup społecznych*, zawarto kierunki działań:

- ▶ Budowanie/utrwalanie świadomości ponadlokalnej i regionalnej wśród mieszkańców Gminy
- ▶ Stworzenie koncepcji rozwoju turystycznego opartego na historii cystersów, np. poprzez muzeum, bazę noclegową, odbudowę wiatraków, szlak pieszo-rowerowy
- ▶ Zagospodarowanie lokalnego dziedzictwa historycznego.

Oczekiwanyimi rezultatami tych działań ma być:

- ▶ Wzmacnianie tożsamości społecznej i kulturowej mieszkańców
- ▶ Wzmocnienie i promocja działań lokalnych grup związanych z tradycyjnymi wyrobami oraz grup artystycznych
- ▶ Integracja mieszkańców
- ▶ Promocja Gminy na zewnątrz

Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025 dla Gminy Przemęt wpisuje się w założenia Strategii Rozwoju Gminy Przemęt na lata 2021-2027 poprzez komplementarność zapisów obu dokumentów.

5.1.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Przemęt

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Przemęt stanowi załącznik do uchwały nr XXV/166/16 Rady Gminy Przemęt z dnia 6 lipca 2016 r. Jest to akt kierownictwa wewnętrznego Gminy, który powinien być wykorzystywany przy podejmowaniu decyzji w zakresie działań dotyczących polityki przestrzennej Gminy. Ustalenia Studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu m.in. miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Studium opisuje stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej na terenie Gminy Przemęt wraz z wykazem:

- obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych,
- obiektów zabytkowych nieruchomych z terenu Gminy ujętych w ewidencji zabytków,
- obiektów zabytkowych ruchomych z terenu Gminy Przemęt,
- parków krajobrazowych i kulturowych, cmentarzy, wiatraków, tablic upamiętniających, pomników,
- zabytków archeologicznych z terenu Gminy Przemęt.

Według Studium, stan techniczny wielu obiektów zabytkowych jest niezadowalający. Celowym kierunkiem działania powinno być włączenie zabytków w sferę zainteresowań krajoznawczych, a także wykorzystanie ich jako obiektów pełniących funkcje usług turystycznych i kulturalnych.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami bezwzględną ochroną należy objąć:

1. zabytki architektury i budownictwa w postaci obiektów uznanych za szczególnie cenne wartości dziedzictwa kulturowego,
2. zabytkowe założenia parkowe,
3. zabytkowe założenia ruralistyczne,
4. krajobraz kulturowy zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi,
5. krajobraz kulturowy w formie ustanowionych stref ochrony konserwatorskiej,
6. stanowiska archeologiczne.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Przemęt

5.2.1. Zarys historii obszaru Gminy Przemęt

Pierwsze ślady pobytu człowieka na obszarze dzisiejszej Gminy Przemęt pojawiają się już w IV tysiącleciu przed naszą erą. Około 1200 roku p.n.e. powstał i rozwijał się pierwszy ośrodek osadniczy kultury łużyckiej. Trafiono na ślady znacznego grodu, powstałego prawdopodobnie około poł. I tysiąclecia p.n.e.

W czasach wczesnopiastowskich w XI wieku wzniesiono gród leżący przy trakcie, prowadzącym z Bytomia nad Odrą do Poznania. W 1210 roku istniało opole (dzisiejszy odpowiednik gminy) i okręg kasztelański, a od połowy XIII wieku do 1343 roku tereny te należały do książąt śląskich.

Od około 1300 roku Przemęt posiadał prawa miejskie. W 1395 roku król Władysław Jagiełło zastawił miasto wraz ze wsiami: Błotnica, Radomierz, Sączkowo i folwarkiem w Zaborowie w zamian za pożyczkę 600 grzywien srebra i nie mogąc jej spłacić, w 1408 roku król zezwolił klasztorowi cystersów z Wielenia wykupić Przemęt i zastawione wsie.

Cystersi przenieśli się do Przemętu w 1418 roku. Posiadłości cysterskie stanowiły zwarty kompleks ciągnący się od Przemętu, Błotnicy i Starkowa w kierunku zachodnim do granicy ze Śląskiem. Były to: Błotnica, Ciosaniec, Górsko, Kaszczor, Łupica, Mochy, Ostonin, Radomierz, Starkowo, Szreniawa, Wielen i Zaborowo. Na początku XVI wieku istniała w mieście szkoła.

W 1656 roku podczas „Potopu szwedzkiego” na południowo-zachodnią Wielkopolskę dokonały najazdu wojska brandenburskie. Przemęt i okolice zostały zniszczone, a znaczna część ludności wymordowana. Miasto zostało odbudowane, a w końcu XVII wieku nastąpiło znaczne ożywienie gospodarcze. Okres pokoju przerwały wojny, przemarsze wojsk, zniszczenia i epidemie w XVIII wieku, co spowodowało regres i zmniejszenie liczby mieszkańców.

W 1793 roku w wyniku rozbioru, Przemęt dostał się pod panowanie Prus. Liczył on wtedy 189 mieszkańców (w tym 28 zakonników) i 35 domów z gliny, a ulice nie były brukowane. Władze pruskie w 1797 roku pozbawiły Przemęt praw miejskich.

Na mocy deklaracji z 1796 roku o konfiskacie dóbr polskich (duchownych, starostw i królewskich) i przejęciu ich przez skarb pruski, sprzedano w 1805 roku dobra cysterskie marszałkowi dworu pruskiego hrabiemu von Keyserlingk. Z części dóbr pocysterskich utworzono tzw. domeny, m. in. w Wieleniu, Zaborowie, Mochach – pozostały one w rękach skarbu pruskiego. Część domen przeznaczono na cele kolonizacyjne.

W 1831 roku zaczęto całkowitą likwidację klasztoru. Zakonników usunięto, a bogatą bibliotekę wywieziono do Berlina. W 1835 roku przystąpiono do częściowej rozbiórki klasztoru.

W 1896 roku w okolicy Przemętu przeprowadzono linię kolejową z Leszna do Wolsztyna. Do Przemętu przyłączono Zaborowo. Wtedy też pojawiła się poczta i telegraf. W Przemęcie znajdował się również przytułek dla ubogich i starszych, utrzymywany przez kościół.

Podczas Powstania Wielkopolskiego sformowano w Przemęcie w 1919 roku dwuosobowy oddział. W 1935 roku utworzono gminę wiejską Przemęt. 5 września 1939 roku do Przemętu wkroczyły wojska niemieckie. Przemęt wyzwolony został 22 stycznia 1945 roku. W 1975 roku na nowo powołano Gminę w Przemęcie. W 1993 roku do Przemętu przyłączono Przedmieście i Zaborowo.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Gmina Przemęt położona jest na nizinie Wielkopolskiej, w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego, przy granicy z województwem lubuskim. Razem z Gminami Siedlec i Wolsztyn tworzą powiat wolsztyński. Obszar Gminy zajmuje 225 km². Największe miejscowości znajdujące się w Gminie to Mochy, Przemęt, Kaszczor i Bucz.

Prawie połowa obszaru Gminy leży w obrębie Przemęckiego Parku Krajobrazowego (utworzonego w 1991 roku). W park ten wpisany jest łańcuch jezior, do których zalicza się jeziora: Wielenie, Ostonińskie, Górskie, Olejnickie, Radomierskie, Przemęckie – Duże, Błotnickie, Przemęckie – Małe. Występowanie tam cennych gatunków flory i fauny, a także piękno tych obszarów sprawiło, że objęte one zostały rezerwatami przyrody: Wyspa Konwaliowa, Torfowisko nad Jeziorem Świętym i Jezioro Trzebidzkie. Na obszarze parku znajdują się także pomniki przyrody.

Ponadto niemal cała Gmina należy do Obszaru Chronionego Krajobrazu „Przemęcko-Wschowski kompleks leśny Włoszakowice”, który stanowi swojego rodzaju otulinę dla parku krajobrazowego. Cechuje go krajobraz zbliżony do naturalnego z niskim stopniem zaludnienia i osadnictwa i bez większych zakładów przemysłowych. Liczne jeziora oraz bogactwo form rzeźby polodowcowej stanowią o jego atrakcyjności turystyczno-krajobrazowej. Wartościowe ekosystemy występujące w Gminie zdecydowały o ustanowieniu obszarów chronionych Natura 2000. Są to 2 obszary z Dyrektywy Ptasiej – Wielki Łęg Obrzański (PLB300004) i Pojezierze Sławskie (PLB300011) oraz obszar Dyrektywy Siedliskowej – Ostoja Przemęcka (PLH300041).

Wspomniane walory stanowią raj dla żeglarzy, kajakarzy i wędkarzy. Gmina Przemęt jest atrakcją dla turystów ceniących ciszę i wypoczynek, łączącą walory kulturalne i poznawcze. Liczne atrakcje turystyczne umożliwią podziwianie skarbów regionu jakim są: piękne krajobrazy, cenne kompleksy leśne, flora i fauna oraz obszary niemal niezmienione działalnością człowieka. Ponadto bogata historia Gminy sprawiła, iż powstało wiele zabytków sztuki sakralnej i świeckiej (kościółów, wiatraków, dworów, pałaców, parków i zespołów folwarcznych związanych z tradycją wiejską). Zachowało się 13 kościołów rzymsko-katolickich i 1 protestancki. Najstarsze dwa kościoły pochodzą z XVII wieku i znajdują się w Przemęcie. Są to kościoły p.w. św. Jana Chrzyciela i p.w. św. Piotra i Pawła. Do najcenniejszych zabytków sakralnych należą również kościoły w Buczu, Kaszczorze i Wieleniu, pochodzące z XVIII w.

Na terenie Gminy zlokalizowanych jest sześć zespołów dworsko- i pałacowo-parkowych, wpisanych do rejestru zabytków. Wszystkie obiekty są użytkowane i utrzymywane w zadowalającym stanie technicznym. Do najcenniejszych należy barokowy dwór w Popowie Starym.

Sześć parków znajdujących się na terenie Gminy objętych jest wpisem do rejestru zabytków. Są to parki w miejscowościach: Barchlin, Bucz, Popowo Stare, Siekowo, Sokołowice i Wielen. Stan parków jest zróżnicowany, lecz można go określić jako dostateczny. Wszystkie wymagają prac porządkowych, sanitarnych i pielęgnacyjnych.

Na obszarze Gminy Przemęt zewidencjonowanych zostało także 13 cmentarzy – 3 z nich to cmentarze ewangelickie (w Buczu tzw. Holm, Kaszczorze i Solcu), a 10 rzymsko-katolickich, w tym 5 przykościelnych w Buczu, Kaszczorze i Mochach oraz 2 w Przemęcie. Żaden z cmentarzy nie jest własnością gminną. Cmentarze ewangelickie w Buczu, Kaszczorze i Solcu umiejscowione są w lasach i zachowały się w szczątkowej formie – podlegają ciągłej dewastacji. Głównym problemem jest brak środków finansowych na ich utrzymanie i rewitalizację. Pozostałe cmentarze są własnością kościelną i utrzymane są w dobrym stanie.

Ponadto na terenie Gminy zlokalizowanych jest 11 obiektów pamięci narodowej upamiętniających ofiary I i II wojny światowej. Są to 3 tablice w miejscowościach: Starkowo, Nowa Wieś i Kaszczor oraz 8 pomników w miejscowościach: Błotnica, Mochy, Perkowo, Przemęt, Sączkowo, Siekowo, Siekówko.

Wiatraki koźlaki stanowią najstarszy i najbardziej popularny typ wiatraków wietrznych. Początkowo budowano małe wiatraki o masywnej budowie, jednakże z czasem i większym doświadczeniem zaczęto wznosić nowocześniejsze i mniej masywne konstrukcje. Wszystkie zabytkowe wiatraki koźlaki umiejscowione na terenie Gminy Przemęt wpisane zostały do rejestru zabytków. Jest ich 7 i znajdują się w miejscowościach: Barchlin, Kaszczor, Radomierz, Sączkowo, Siekowo, Siekówko. Stanowią one własność prywatną. W dobrym stanie zachowane są dwa wiatraki w Kaszczorze, które są użytkowane na cele lotniskowe. W dostatecznym stanie zachowany jest wiatrak w Siekowie. Pozostałe wiatraki znajdują się w bardzo złym stanie technicznym (zwłaszcza w miejscowości Barchlin – śladowe pozostałości), w szczątkowej formie i grożą katastrofą budowlaną.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Zabytkiem nieruchomym wg ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jest nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości.

Poniżej wskazano zabytki nieruchome z terenu Gminy Przemęt wpisane do rejestru zabytków w podziale na miejscowości. Wszystkie wykorzystanie w rozdziale zdjęcia wykonane zostały na potrzeby Gminnej Ewidencji Zabytków i są własnością Urzędu Gminy Przemęt.

Miejscowość: Barchlin

ZABYTEK: WIATRAK KOŻŁAK

Powstał najprawdopodobniej na początku XIX wieku. Umowna data 1824 roku związana może być zarówno z powstaniem obiektu, jak i jego przebudową. Pierwotnie wiatrak zlokalizowany był w miejscowości Mosina, skąd w 1913 roku przeniesiony został do obecnego położenia w Barchlinie. Obiekt zlokalizowany jest na wzniesieniu, około 30 metrów na południowo-zachód od zabudowań działki przy ul. Parkowej 28 i skierowany skrzydłami w kierunku południowo-zachodnim. Konstrukcje wiatraka usadowiono na niewysokiej kamiennie-ceglanej podmurówce, a fundamenty ułożone zostały na planie równomiernego krzyża. Główne wejście zlokalizowane było w ścianie szczytowo-zawietrznej. Przejście pionowe we wnętrzu wiatraka możliwe było dzięki jednobiegowym schodom. Wiatrak koźlak w Barchlinie ma duże znaczenie historyczne, ponieważ prezentuje wartości historyczno-techniczne oraz architektoniczne.

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY ZABYTEK: DWÓR

Budynek dworu o charakterze willi neorenesansowej zbudowany przez F.K. Speicherta w 1893 roku. Autor projektu jest nieznany. Początkowo dwór stanowił siedzibę Speicherta, natomiast koło 1908 roku dwór zaczął pełnić rolę rządówki. Należy zaznaczyć także, że od XVIII wieku aż do wybuchu II wojny światowej dwór wchodził w skład dóbr Popowo Stare. W pierwszych latach po II wojnie światowej na gruntach dawnego majątku powstała Rolna Spółdzielnia Produkcyjna, a w dworze mieściły się biura, klubokawiarnia oraz Klub Prasy i Książki. Działające RSP zostało rozwiązane po przemianach związanych z przełomem lat 1989/1990.

Budynek dworu, wchodzący w skład zespołu dworsko-folwarcznego, zlokalizowany jest na

skraju niewielkiego parku krajobrazowego. Tuż przed frontem dworu usytuowana jest regularna część złożona z dwóch trawników, przedzielonych wąską dróżką.

ZABYTEK:

Park krajobrazowy założony w północno-zachodniej części Barchlina, na rzucie w kształcie zbliżonym do prostokąta i powierzchni 1,6 ha. W południowo-wschodniej części parku zlokalizowany jest dworek w stylu eklektycznym. Od podjazdu przed głównym wejściem do dworku przebiega chodnik otoczony z dwóch stron trawnikami z kwiatami. W osi chodnika, blisko dworku znajduje się fontanna. Południowo-zachodni narożnik parku pokryty jest drzewostanem, podrostami i krzewami. Na północny wschód i północny zachód od dworku zlokalizowane są małe polany. W kierunku północno-zachodnim od dworu rośnie masyw drzewostanu, zajmujący większą część parku.

Pośrodku dużego płatu drzewostanu usytuowane są dwa stawy. Park ogrodzony jest ozdobnym parkanem. Takim samym rodzajem parkanu wydzielony został trawnik, zlokalizowany w północno-wschodnim narożniku parku. Drzewostan w parku składa się z około 20 gatunków drzew, w większości rodzimych. Wśród głównych gatunków drzew wymienić można brzozę, cis, jesion, klon, kasztanowiec, wiąz, topolę oraz świerk. W przypadku krzewów głównymi gatunkami są bez czarny, bez lilak, dzika oraz szlachetna róża.

PARK KRAJOBRAZOWY

Miejscowość: Biskupice

ZABYTEK: KAPLICZKA

Kapliczka wybudowana została w 2 połowie XIX wieku, prawdopodobnie w 1880 roku, przez Jakuba Rzepkę. Również Jakub Rzepka ufundował i osobiście wykonał wyposażenie wnętrza kaplicy – neobarokowy ołtarz. Zlokalizowany na ołtarzu obraz Matki Boskiej Częstochowskiej przywieziony został z pieszej pielgrzymki do Częstochowy i stanowi element unikatowy. W 1977 roku do kaplicy została dobudowana kuchnia letnia, o którą toczyło się postępowanie celem jej rozbiórki. W 1978 roku została wydana zgoda na pozostawienie dobudowanej kuchni letniej. Kapliczka prezentuje cechy stylu neoromańskiego.

Miejscowość: Błotnica

ZABYTEK: DOM – część na ul. Wiejskiej 2 i część na ul. Szkolnej 1

Dom wybudowany w 3 ćw. XIX w. przez Niemca Kersteina i początkowo w rękach Niemców, z czasem przeszedł w ręce Polaków. W 1912 r. obiekt został rozbudowany i jest przykładem typowego zamożnego domu wiejskiego z architektonicznymi elementami okresu powstania. W latach 80 XX wieku w narożach elewacji zachodniej wzniesione zostały dwie dobudówki, a w elewacji północnej zlikwidowany został drewniany ganek na rzecz dużego tarasu.

Miejscowość: Bucz

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY

ZABYTEK: PAŁAC

Klasycystyczny pałac zbudowany w 4 ćw. XIX wieku najprawdopodobniej przez rodzinę Petzel. Autor projektu jest nieznany. Obiekt zlokalizowany jest w północnej części parku założonego na przełomie XVII/XVIII w., który obecny kształt krajobrazowy uzyskał w końcu XIX w. Pośrodku parku znajduje się rozległa polana i niewielki owalny staw z wysepką. W 2020 roku ukończono modernizację pałacu, który obecnie pełni funkcję szkoły.

ZABYTEK: PARK

Park w zespole pałacowym powstały w końcu XIX wieku założony został na rzucie o kształcie podobnym do prostokąta. Na terenie parku zlokalizowany jest pałac. Całość powierzchni zespołu pałacowego wynosi 4,6 ha, natomiast powierzchnia parku równa jest około 3,7 ha. Po północno – wschodniej stronie pałacu rozciąga się zadrzewiony teren wraz z kilkoma zabudowaniami. Część południowo-zachodnia parku ma rozwinięty system komunikacyjny i została poszerzona w latach 30 XXI wieku. Granicę południowo-zachodnią parku stanowi głęboki rów. Drzewostan parku stanowią głównie gatunki pochodzenia rodzimego – dąb szypułkowy oraz lipa drobnolistna. Krzewy występują głównie w części przypałacowej i są to gatunki takie jak bez lilak czy śnieguliczka. Warstwę podszytu tworzą głównie trawa i miejscami bluszcz.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. BARBARY

ZABYTEK: KOŚCIÓŁ

Kościół wzniesiony został na rzucie zbliżonym do regularnego krzyża łacińskiego, z jednonawową częścią zachodnią, transeptem oraz trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Obiekt ten zbudowany został w technice szachulcowej i posadowiony został na niskich murach fundamentowych wykonanych z granitowego kamienia, związanego na zaprawę wapienną. Cały budynek składa się z dwóch prostopadłościennych brył, przecinających się wzajemnie, powstałych ze skrzyżowania nawy, transeptu i prezbiterium. Transept oraz nawa pokryte zostały dwuspadowymi dachami zakończonymi trójkątnymi szczytami, natomiast prezbiterium nakryte dachem pięciopółaciowym. W elewacji zachodniej, ze szczytu zbudowana została czworoboczna wieża nakryta hełmem. Ściany w konstrukcji szkieletowej drewniane, z wypełnieniem polepy glinowej ze słomą i trzcina. Natomiast wewnątrz ściany otynkowano i pokryto polichromiami, co zakryło barokowy charakter kościoła. Wyposażenie wnętrza budynku jest zabytkowe, gdzie łącznie wpisano 31 obiektów na listę rejestru zabytków. Z około połowy XVII wieku pochodzi ołtarz główny z obrazem Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny, umieszczonymi po bokach rzeźbami świętych Piotra i Pawła oraz św. Barbary i aniołów w zwieńczeniu.

ZABYTEK: DZWONNICA

Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Barbary została wzniesiona w końcówce XVIII wieku, po skończeniu budowy kościoła. Dzwonnica usytuowana jest na terenie przykościelnego cmentarza, na lekkim wzniesieniu.

Miejscowość: Kaszczor

ZABYTEK: KOŚCIÓŁ POEWANGELICKI

Kościół zbudowany w latach 1906-1907 w samym centrum Kaszczoru. Budowa obiektu rozpoczęła się jeszcze za czasów pastora Modera, a w późniejszym czasie parafię prowadził pastor Stolpe. Po II wojnie światowej, w 1945 roku kościół przejęty został przez Skarb Państwa i przez długi czas pozostawał nieużytkowany, co prowadziło do jego niszczenia. W latach 70 XX wieku obiekt przekazany został Gminie Przemęt i przeznaczony do użytkowania jako magazyn wyrobów wikliniarskich. W późniejszym okresie obiekt ponownie był nieużytkowany, co doprowadziło do jego dalszych zniszczeń. Dopiero po wpisanie na kościoła do rejestru zabytków w 2004 roku doprowadziło w 2011 roku do remontu obiektu – urządzono w nim salę wystawowo-koncertową i punkt widokowy na wieży.

ZABYTEK: WIATRAK KOŻŁAK

Wiatrak położony w Kaszczorzce pochodzi z połowy XVIII wieku. Zlokalizowana na słupach konstrukcji nośnej data 1760 odnosi się najprawdopodobniej do budowy wiatraka, natomiast data 1873 na kole wskazuje na datę modernizacji obiektu. Wiatrak poprzez historię Polski, w tym II wojnę światową przechodził na zmianę w posiadanie przez Niemców i Polaków. Obiekt usytuowany jest na tzw. młyńskich górkach, otoczony przez las iglasty. Wiatrak eksploatowany był do 1965 roku i w tym okresie przechodził liczne modernizacje i naprawy.

ZABYTEK: WIATRAK KOŹŁAK

Wiatrak położony w Kaszczorze zbudowany został najprawdopodobniej w 1859 roku. Data ta zapisana została na mącznicy. Obiekt usytuowany jest na tzw. młyńskich górkach, otoczony trawą oraz lasem iglastym. Na skutek historii Polski wiatrak przechodził na zmianę w posiadanie Niemców i Polaków. Obiekt posadowiony został na wysokiej ceglanej podmurówce, ułożonej na planie równoramiennego krzyża. W latach 1985-1995 dodana również podmurówkę kamienną. Eksploatowany do 1938 roku i w trakcie tego okresu przechodził liczne modernizacje i remonty. Po 1945 roku wiatrak został generalnie wyremontowany i przystosowany do warunków mieszkalnych jako domek letniskowy.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. WOJCIECHA

ZABYTEK: KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. WOJCIECHA

Kościół parafialny p.w. św. Wojciecha założono najpóźniej w końcówce XIII wieku. W 1600 roku opat przemęcki Jakub Szreniawa Brzeziński postawił drewnianą budowlę kościoła i poświęcił go p.w. św. Wojciecha. Obecny kościół p.w. św. Wojciecha w Kaszczorze powstał w latach 1764-1775 na miejscu dawnej drewnianej konstrukcji. Kościół otoczony został ceglany, tynkowanym murem z bramą i dwiema furtkami. Po zachodniej części kościoła usytuowany jest dawny folwark. Kościół zwrócony jest prezbiterium na zachód.

Z barokowo-klasycystycznego wyposażenia z 2 poł. XVIII w. uwagę zwraca ołtarz główny z renesansowym krucyfiksem z 2 poł. XVI w., dwa ołtarze boczne oraz późnobarokowa ambona z rzeźbą Matki Boskiej Niepokalanej umieszczoną na zwieńczeniu baldachimu. Co więcej w kościele znajduje się także chrzcielnica ze sceną Chrztu Chrystusa powstała w latach 1800-1810.

ZABYTEK: FIGURA ŚW. JANA NEPOMUCENA

Powstała w 1745 roku figura św. Jana Nepomucena zlokalizowana jest przed kościołem św. Wojciecha. Figura stworzona została w stylu barokowym z kamienia piaskowego i posadowiona została na postumencie wykonanym z piaskowca. Figura przedstawia św. Jana Nepomucena w szatach kapłańskich, który w rękach trzyma krzyż wykonany z piaskowca z figurką ukrzyżowanego Jezusa Chrystusa. Pierwotnie rzeźba wzbogacona była dwoma amorkami, które zostały skradzione. Także brakuje biretu nakrywającego głowę świętego, nad którym znajdowała się aureola z pięcioma gwiazdami.

Miejscowość: Mochy

ZABYTEK: DOM MIESZKALNY

Budynek powstał prawdopodobnie w 1809 roku. Jego pierwszym właścicielem była rodzina Bajonów. Autor projektu domu jest nieznan.

Miejscowość: Popowo Stare

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY

ZABYTEK: PAŁAC

Pałac Popowo Stare został wybudowany w latach 1775-1785 w stylu późno barokowym dla znanego rodu Szołdrskich przez opata klasztoru Cystersów w Przemęcie - Jana Szołdrskiego. Opat dokończył inwestycję po przedwcześnie zmarłym bracie. Według informacji ustnych i materiałów źródłowych opiekował się żoną zmarłego brata Balbiną z Suchorzewskich Szołdrską. Architektem zarówno wnętrza jak i samego pałacu był Ignacy Graff – znany z projektów znacznie okazałszych pałaców i zamków.

Przez długie lata zaborów był ostoją polskości i tradycji patriotycznych. W latach trzydziestych XIX w. ukrywali się tu uczestnicy powstania listopadowego z gen. Klemensem Kołaczewskim (dowódca wojskowy) na czele. W tym samym czasie zapewne gościł w Popowie Adam Mickiewicz, który odwiedzał dworki i pałace południowej Wielkopolski.

Zespół pałacowo-folwarczny wraz z pałacem zlokalizowany jest w południowej części Popowa Starego. Pałac od strony północnej, wschodniej i południowej otoczony jest przez park, a wjazd do części rezydencjonalnej prowadzi przez bramę osadzoną w murowanym murze.

Od strony południowej do korpusu przylega niska, płaska przybudówka mieszcząca wejście do piwnicy. Na piętrze mieści się sala balowa, posiadająca płycinową boazerię zwieńczoną wąskim gzymsem.

ZABYTEK: PARK

Park w zespole dworsko-folwarcznym zlokalizowany jest południowo-zachodniej części Popowa Starego.

Park wraz pałacem usytuowany jest w tzw. części rezydencjonalnej w południowo-wschodniej części zespołu. Na południe od pałacu znajduje się kaplica w złym stanie technicznym, natomiast w części zachodniej podwórza zlokalizowany jest budynek gorzelni. Po północno-zachodniej stronie pałacu z kolei znajduje się podwórze gospodarcze w kształcie nieregularnego trapezu. Pomiędzy pałacem a kaplicą usytuowane jest małe oczko wodne. Na południe od zespołu znajduje się aleja kasztanowców zwyczajnych. Północna granica parku otoczona jest ogrodzeniem z cegły. Założenie graniczy od wschodu, północy i południa z gruntami ornymi, a od zachodu z zabudową Popowa Starego. Gatunkami najczęściej występującymi na terenie parku są klon zwyczajny, grab pospolity, jesion wyniosły i dąb szypułkowy. Natomiast najliczniejszym gatunkiem w drzewostanie jest topola biała

ZABYTEK: GORZELNIA

Gorzelnia powstała w 1901 roku na terenie folwarku należącego do rodziny Speichertów, właścicieli majątku Barchlin. Po II wojnie światowej obiekt ten przeszedł na własność skarbu państwa. Gorzelnia w Popowie Starym stanowi reprezentatywny przykład zakładu przemysłu rolno-spożywczego, które były popularne i powszechne w tym regionie. Podstawowym produktem zakładu był spirytus nierektyfikowany o mocy 90-92%, odstawiany do zakładu rektyfikacji w zakładach przemysłu spirytusowego w Lesznie. Spirytus produkowany był z jabłek, zboża, melasy i kukurydzy, a produktem ubocznym procesu był wywar ziemniaczany.

Gorzelnia usytuowana jest na terenie folwarku rolnego, obok przebiegającej drogi. Zakład stanowi zwarty budynek posadowiony w zabudowie luźnej. W budynku znajdowały się wszystkie urządzenia oraz instalacje wykorzystywane do tradycyjnego procesu technologicznego. Gorzelnia parę technologiczną produkowała we własnej kotłowni z kotłem dwupłomiennym oraz posiadała własne ujęcie wody. Architektura budynku

nawiązuje do wzorców ikonograficznych architektury przemysłu rolno-spożywczego z II połowy XIX wieku. Autorzy projektu zastosowali skromne zdobnictwo, nawiązujące do historyzmu oraz szczególnie ozdobnego ogrodzenia ceglanego. Dzięki 29-metrowemu kominowi przemysłowemu gorzelnia nadaje akcent wysokościowy w krajobrazie nizinnym. Większość urządzeń i instalacji technologicznych jest powszechnych i mało unikatowych, jedną najbardziej cennym obiektem w gorzeli był zabytkowy silnik parowy.

Miejscowość: Przemęt

ZABYTEK: DAWNE ZAŁOŻENIE URBANISTYCZNE I ZESPÓŁ BUDOWLANY

Dawne założenie urbanistyczne i zespół budowlany powstawał od XIII wieku aż do XIX wieku i zlokalizowane są w centralnej części Przemętu. Swoim zasięgiem obejmuje zabudowania zlokalizowane na terenie ulic Opackiej oraz Kasztelańskiej, a także pozostałych części centralnej Przemętu. Ochroną konserwatorską objęte są panoramy miejscowości z dominantą bryły kościoła św. Jana Chrzciciela i dawnego klasztoru cystersów, widocznych od strony Przedmieścia, Zaborowa i Siekówka

ZABYTEK: BUDYNEK FOLWARCZNY

Budynek powstał w 3 ćw. XIX wieku jako obiekt wielofunkcyjny. Dawniej północna część budynku użytkowana była jako obora, a następnie przekształcona została na chlewnię. W części środkowej mieścił się magazyn zbożowy, natomiast w części południowej stajnia. W latach 50 XX wieku wolarnia zaadaptowana została na mieszalnię i magazyn pasz.

Obiekt zlokalizowany jest w obrębie podwórza folwarczno-gospodarczego, wzdłuż jego wschodnich granic, frontem położony w kierunku zachodnim.

ZABYTEK: KOŚCIÓŁ TARGOWY P.W. ŚW. PIOTRA I PAWŁA

Parafia w dawnym Przedmieściu w Przemęć jest jedną z najstarszych w Wielkopolsce – istniała już w XI wieku. Pierwotny kościół był drewniany i tylko pod wezwaniem św. Piotra. Wezwanie św. Pawła zostało dodane w XVI wieku. Około 1548 roku budynek kościoła p.w. św. Piotra i Pawła zawalił się i ludność z parafii w Przedmieściu przeniosła się do parafii w Przemęć. W 1650 roku parafię św. Piotra i Pawła włączono do parafii św. Andrzeja. Pierwotny budynek z drewna rozpadł się i w 1650 roku rozpoczęto budowę nowego kościoła – wykorzystano najprawdopodobniej stare fundamenty. W 1664 roku nowy kościół został konsekrowany. Kościół zbudowany został w stylu późnorennesansowym w wykorzystaniu części fundamentów i murów kościoła gotyckiego.

W zakrystii na ścianach i sklepieniu zastosowana została polichromia z XVII wieku. Korpus przykryty został dwuspadowym i stromym dachem, natomiast wieżyczka nakryta została hełmem w kształcie ostrosłupa. Kościół bogaty jest w wyposażenie w tym: ołtarz główny ufundowany przez cystersa z rzeźbą Boga Ojca, ołtarz boczny z malowaną głową Matki Boskiej, ołtarz boczny z obrazem św. Hieronima, rokokowy konfesjonał oraz relikwiarze.

ZESPÓŁ KLASZTORNY CYSTERSÓW
ZABYTEK: KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. JANA CHRZCICIELA

Początki klasztoru sięgają 2. poł. XIII w. Inicjatorem sprowadzenia cystersów był Beniamin z rodu Zarembów, ówczesny wojewoda poznański. W 1278 roku władze zakonu przyjęły jego fundację i zapewne wkrótce grupa zakonników z Paradyża przybyła do Kaszczoru, gdzie znajdowała się pierwsza siedziba konwentu. Na początku XIV stulecia zakonnicy przenieśli się do Wielenia Zaobrzańskiego. Najstarszy kościół klasztorny w Przemęcie był budynkiem murowanym z cegły. Zabudowania klasztorne aż do 1604 roku były drewniane. W 1651 roku rozpoczęto budowę nowej świątyni, prawdopodobnie według projektu Tomasza Poncino. Prace przerwała wojna ze Szwedami – wznowiono je zapewne dopiero około 1680 roku. Budowę prowadził Jerzy Catenazzi, a od 1686 roku – Jan Catenazzi. Wyposażenie wnętrza trwało do końca XVII w., hełmy wież ustawiono w 1732 roku. Pożar w 1742 roku zniszczył kościół i klasztor. Świątynię odrestaurowano w latach 1758-1759.

Budynek jest trójnawową bazyliką, z transeptem i dwiema wieżami w fasadzie. Prezbiterium, nawa główna i ramiona nawy poprzecznej przykryte są sklepieniami kolebkowymi z lunetami, w nawach bocznych znajdują się sklepienia krzyżowe, na skrzyżowaniu nawy głównej z transeptem – sklepienie żaglaste. Barokowa dekoracja stiukowa pochodzi z końca XVII w. Polichromia z tego samego okresu została częściowo przemalowana w latach 1883-1886 i odrestaurowana w latach 1956-1957. Bogate, głównie barokowe, wyposażenie wnętrza pochodzi z końca XVII w. (ołtarze, ambona) lub z 1. ćw. XVIII w. (stalle, tron opata, konfesjonały, ławki). Starszym zabytkiem jest gotycka figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem z około 1430-1440 roku. Pozostałościami zabudowań klasztornych są parterowy krużganek przylegający do ściany kościoła, sąsiadujący z nim budynek zakrystii oraz wolno stojący, piętrowy fragment skrzydła południowego. Od zewnątrz zarówno klasztor, jak i kościół są nieotynkowane.

ZABYTEK: DZIEDZINIEC PRZED FASADĄ KOŚCIOŁA

Dziedziniec przed fasadą kościoła parafialnego p.w. św. Jana Chrzciciela w Przemęcie powstał między XVII a XIX wiekiem. Dziedziniec rozpościera się tuż przed głównym wejściem do zabytkowego obiektu sakralnego. Wyłożony kamieniami – wyróżniają się dwie drożki prowadzące do otworów wejściowych w budynku kościoła. Dziedziniec otoczony jest roślinnością trawiastą oraz niewielkimi drzewkami.

ZABYTEK: ALEJA DOJAZDOWA OD ULICY OPACKIEJ DO KOŚCIOŁA

Zabytkowa aleja powstała najprawdopodobniej od XVII do XIX wieku i zlokalizowana jest w zespole klasztoru cystersów. Aleja składa się z kamiennej drożki otoczonej ogrodzeniem, wykonanym z murowanych stożków połączonych metalowym ogrodzeniem. Na drodze znajduje się także pozostałość bramy – dwa murowane stożki z czterospadowymi czapami. Teren wokół alei porośnięty jest drzewami oraz krzewami.

ZABYTEK: POZOSTAŁOŚCI WIRYDARZA I OGRÓD KLASZTORNY

Pozostałości wirydarza oraz ogrodu klasztoru zlokalizowane są w zespole klasztoru cystersów. Nie jest znana data powstania obiektu. W dawnym wirydarzu i ogrodzie klasztoru umiejscowiony został pomnik 600-lecia z napisami polskimi i łacińskimi. Wskazuje się, że pomnik upamiętnia przybycie cystersów do Przemętu – w 1418 roku doszło do przeniesienia do Przemętu konwentu z Wielienia. Pomnik posadowiony został na wielopoziomowej podstawie i składa się z dwóch głównych brył, a całość wykonana została z kamienia.

ZABYTEK: KLASZTOR

Budynek powstały najprawdopodobniej w 1604 roku jako część zespołu klasztorного Cystersów. Zespół składał się z barokowego kościoła p.w. św. Jana Chrzciciela, z dawnego krużganka klasztorного przylegającego do kościoła, z budynku poklasztorного oraz budynków gospodarczych. Budynek poklasztorный zlokalizowany jest kalenicowo względem kościoła i przebiegającej drogi

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. ANDRZEJA

ZABYTEK: KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA, obecnie cmentarny

Aktualny budynek kościoła jest czwartym z kolei, w wyniku pożarów poprzednie obiekty zostały spalone. Pierwszy kościół p.w. św. Andrzeja został wzniesiony przez cystersów w XV wieku. Z kolei trzeci budynek został całkowicie spalony w wyniku pożaru w 1802 roku. Obecna budowla pochodzi z początku XIX wieku i odnowiona została w 1859 roku. Znajduje się w centrum wsi, na terenie cmentarza przylegającym do południowej pierzei rynku. Kościół jest mały, kształtem zbliżony do krzyża, zbudowany z pięciu figur prostokątnych, z których 4 ustawione są na osi podłużnej. Wnętrze budowli jest proste. Składa się z kruchty, prezbiterium oraz nawy, nad którą nadwieszony jest chór. Ołtarz we wnętrzu również jest skromy z charakterystycznym krucyfiksem pośrodku oraz parą kolumn udekorowanych w charakterystyczne ornamenty roślinne. Świątynia pełni rolę kościoła cmentarnego

Miejscowość: Radomierz

ZABYTEK: WIATRAK KOŻŁAK

Wiatrak w Radomierzu powstał najprawdopodobniej w 1800 roku. Pierwotnie zlokalizowany był we wsi Starkowo skąd rodzina Błaszczewskich przeniosła go do Radomierza. W czasie II wojny światowej wiatrak był nieużytkowany, natomiast w późniejszym okresie rozpoczął pracę na nowo aż do lat 50 XX wieku. W czasie użytkowania obiektu był on remontowany i konserwowany, natomiast później zaprzestano praktyk. Wiatrak usytuowany jest na lekkim wzniesieniu, w kierunku południowo-wschodnim. Teren wokół porośnięty jest głównie trawą, a obok znajdują się grunty orne.

Miejscowość: Sączkowo

ZABYTEK: WIATRAK KOŻŁAK

Wiatrak w Sączkowie powstał najprawdopodobniej w 1 poł. XIX w. Pierwszymi właścicielami i użytkownikami była rodzina Hajnców. Wiatrak pracował aż od lat 50 XX w. i w trakcie tego okresu był na bieżąco poddawany remontom oraz modernizacjom. Obiekt usytuowany jest na wzniesieniu, około 100 metrów na północny-zachód od zabudowań. Wokół rozciągają się grunty orne oraz tereny porośnięte krzewami. Wiatrak skierowany jest stroną nawietrzną w kierunku zachodnim.

Miejscowość: Siekowo

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY

ZABYTEK: PAŁAC, obecnie oddział szpitala neuropsychiatrycznego

Majątek wraz pałacem ma długą historię. W latach 1848-1939 znajdował się w rękach Czarneckich. Po II wojnie światowej majątek przeszedł na rzecz własności Skarbu Państwa, a w 1946 roku pałac wraz z parkiem został przekazany resortowi zdrowia. Budynek pałacu został prawdopodobnie wzniesiony na miejscu dawnego drewnianego założenia w latach 1878-1879. Autorem projektu był architekt Zygmunt Gorgolewski, a pałac zbudowany został w stylu neorenesansu francuskiego. W 1912 roku pałac został zniszczony w wyniku pożaru, a następnie odbudowany w 1914 roku. Po odbudowie pałacowi nadano cechy stylu francuskiego, bardziej klasycystycznego, utrzymanego w duchu modernizmu.

Pałac usytuowany jest w rozległym parku krajobrazowym, zaprojektowanym przez Marię Czarnecką.

ZABYTEK: PARK

Park pałacowy datowany na 2 połowę XIX wieku został jako układ zaprojektowany przez Marię Czarnecką. Park zlokalizowany jest w południowej części Siekowa. Posiada trapezowaty kształt, a jego całkowita powierzchnia równa jest 16,29 ha. Teren parku jest płaski, lekko nachylony w kierunku południowo-zachodnim. Kompozycja parku oparta jest na nieregularnym układzie kęp drzew i rozległych, połączonych ze sobą polan, co nawiązuje do wzorów z ogrodów angielskich. W środkowej części parku usytuowany jest zabytkowy pałac w stylu renesansu francuskiego. Pałac otoczony jest przez polanę o nieregularnym kształcie z rosnącymi drzewami i krzewami w podszybie. W pobliżu pałacu na polanie znajduje się także nieczynna fontanna. Teren między północną drogą podjazdową a granicą parku pokryty jest starodrzewem wraz z trzema polankami.

Przed północno-zachodnią stroną pałacu znajduje się taras ziemny, na którym kwitną rabaty kwiatów. W kierunku północno-zachodnim, aż do granicy parku rozciąga się polana pokryta kępami drzew. Przez środek polany przebiega główna oś układu parku.

Park od strony południowo-zachodniej posiada ogrodzenie murowane. Główna brama wjazdowa znajdująca się w murowanym ogrodzeniu parku wykonana jest z prętów żelaznych. Wśród głównych gatunków w drzewostanie wyróżnić można dęby szypułkowe, wiąz, jesion, brzoza, jawor oraz klon. Wśród gatunków krzewów natomiast wymienić można bez czarny, róża ogrodowa oraz bluszcz.

ZABYTEK: SPICHLERZ

Budynek spichlerza wzniesiony został najprawdopodobniej w 1845 roku przez rodzinę Święcickich. Autor projektu nie jest znany, natomiast styl obiektu przejawia formy klasycystyczne. Spichlerz usytuowany został w północno-zachodniej części podwórzka zespołu pałacowo-folwarcznego, położony kalenicowo z wejściami na południe.

ZABYTEK: WIATRAK KOŹŁAK

Wiatrak we wsi Siekowo powstał w połowie XIX wieku, prawdopodobnie w 1877 roku. Pierwotnie zlokalizowany był w Wielichowie i był własnością Leona Bzyla. W 1907 roku wiatrak kupiony został przez Leśniczaka z Siekowa, który w trakcie odbudowy obiektu umarł, a budowę dokończył nowy mąż wdowy. Obiekt zlokalizowany jest na wzniesieniu, bezpośrednio obok zabudowań gospodarczych i otoczony trawą oraz polami uprawnymi. Wiatrak skierowany stroną nawietrzną w kierunku południowo-zachodnim.

Miejscowość: Siekówko

ZABYTEK: WIATRAK KOŻŁAK

Wiatrak w Siekówku powstał prawdopodobnie w 1771 roku. Pierwotnie obiekt zlokalizowany był w Rakoniewicach, skąd pod koniec XIX wieku przeniesiony został do Siekówka przez Ignacego Kruka. Po 1945 roku w młynie prowadzony był przemiał na własne potrzeby i produkowano głównie śrutę. W latach 1955-1960 zaprzestano modernizacji wiatraka, a w 1965 roku całkowicie zaprzestano przemiału. W trakcie eksploatacji obiektu regularnie przeprowadzane były remonty oraz modernizacje. Wiatrak usytuowany jest na niewielkim wzniesieniu, niedaleko przebiegającej drogi. Teren wokół obiektu stanowią grunty orne oraz tereny porośnięte trawą. Wiatrak skierowany jest stroną nawietrzną w kierunku południowo-zachodnim.

Miejscowość: Sokołowice

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY

ZABYTEK: DWÓR

Klasykistyczny dwór powstał prawdopodobnie w latach 1806-1809 po zakupieniu Sokołowic przez Antoniego Skarżyńskiego. Dwór następnie przekazywany i dziedziczony jest w obrębie tej rodziny. Po II wojnie światowej posiadłość przekazana zostaje Skarbowi Państwa na użytek PGR-u. Pierwotny budynek został przebudowany – dobudowane zostało nawiązujące do części cokołowych skrzydło północno-zachodnie. Dwór zlokalizowany jest na wzgórzu porośniętym starodrzewiem, na terenie dawnego majątku. Otoczenie obiektu stanowi niewielki park krajobrazowy.

ZABYTEK: PARK KRAJOBRAZOWY

Powstały na początku XX wieku park krajobrazowy stanowi część zespołu dworsko-parkowego. Park pokryty jest nieurządzonym drzewostanem parkowym. W południowej części zlokalizowany jest staw o powierzchni 0,55 ha. Część zachodnia i południowa oddzielone są drogą prowadzącą na podwórze gospodarcze. W części zachodniej zlokalizowane jest niewielkie pastwisko oraz kolejny, mniejszy staw o powierzchni 0,09 ha. Park graniczy od wschodu, północy i zachodu z użytkami rolnymi, od południowego zachodu z rolą, a od południa z tzw. 'małym folwarkiem'. Teren parku nie jest ogrodzony, a całkowita powierzchnia równa jest 6,01 ha. Gatunkami najliczniej występującymi w drzewostanie parku są: olsza czarna, kasztanowiec zwyczajny, akacja oraz jesion wyniosły. Przeważają gatunki drzew rodzimego pochodzenia. Z drzew rzadkich i obcego pochodzenia wyróżnić można gatunki takie jak platan klonolistny, żywotnik zachodni i choinka kanadyjska.

W warstwie krzewów występuje bez czarny. Liczne samosiewy drzew parkowych. Park przedstawia przede wszystkim wartości krajobrazowe oraz przyrodnicze.

ZABYTEK:

Budynek powstały prawdopodobnie około połowy XIX wieku i przeznaczony początkowo na oborę. W okresie międzywojennym obiekt wykorzystywany tylko jako obora, a dopiero po II wojnie światowej przez kilka lat użytkowany jako stajnia. Od połowy lat 50 XX wieku budynek ponownie zmienił przeznaczenie i wykorzystywany był jako cielętnik z paszarnią. Natomiast poddasze użytkowane jako magazyn zbożowy. Otwór wejściowy od strony północnej zamurowany został już w okresie międzywojennym. Budynek obory zlokalizowany jest w ciągu budynków zamykających podwórze folwarczne od strony południowo-zachodniej.

STAJNIA

ZABYTEK:

Stodoła zbudowana około połowy XIX wieku i od początku użytkowana zgodnie ze swoim przeznaczeniem. Piwnica w latach 60 XX wieku służyła do przechowywania plew. Obecnie nieużytkowana. Stodoła zlokalizowana jest w południowej części Sokołowic, na tzw. „Górcie”. Wraz z innymi obiektami stanowiła podwórze folwarczno-gospodarcze, zamykając je od strony południowej.

STODOŁA

ZABYTEK: STODOŁA

Stodoła zbudowana około połowy XIX wieku i od początku użytkowana zgodnie z przeznaczeniem. Piwnica w latach 70 XX wieku użytkowana jako pomieszczenie do magazynowania plew, a później nieużytkowana. Od 1945 roku obiekt regularnie był modernizowany, konstrukcja została częściowo wymieniona na wypełnienie pól z cegły białej lub pustaków suporeksu. Budynek zlokalizowany jest w północnej części Sokołowic, ok. 75 m od podwórzca folwarczno-gospodarczego, frontem ułożony w kierunku wschód-zachód.

ZABYTEK: BUDYNEK ADMINISTRACYJNO- MIESZKALNY (RZĄDCÓWKA), obecnie dom nr 2

Budynek powstały w 3 ćw. XIX wieku. W okresie międzywojennym aż do 1937 roku użytkowany jako budynek administracyjno-mieszkalny zarządcy majątku – określany jako „Triano”. Po II wojnie światowej użytkowany jako budynek administracyjny, a obecnie budynek mieszkalny. Obiekt zlokalizowany jest za podwórzem folwarczno-gospodarczym, w kierunku zachodnim. Ustawiony szczytowo do przebiegającej obok drogi.

ZABYTEK: WOLARNIA

Budynek powstały około połowy XIX wieku i pierwotnie użytkowany jako wolarnia. W okresie międzywojennym część budynku od strony północno-wschodniej wykorzystywana jako cielętnik lub jałownik, gdzie zwierzęta trzymane były luzem. W późniejszym okresie obiekt całkowicie przeznaczony do użytkowania jako jałownik. Obiekt zlokalizowany jest na tzw. „Górcie”, czyli na niewielkim wzgórzu w zespole małego podwórzca folwarczno-gospodarczego.

Miejscowość: Solec

ZABYTEK: DOM MIESZKALNY

adres: ul. Szkolna 5

Dom powstały w XIX wieku jest jedynym drewnianym budynkiem mieszkalnym w Solcu. W latach 70 XIX wieku drewniane budynki były powszechne, a większość z nich została przeniesiona do skansenu w Wolsztynie. Dom o dawnym numerze 27 nie został przeniesiony wraz z innymi budynkami i w 1945 roku został on zamieszkały przez osadników z Sielca. Dom zlokalizowany jest na działce położonej po północnej stronie przebiegającej drogi, ustawiony kalenicowo do drogi.

ZABYTEK: DOM MIESZKANY

adres: ul. Wolsztyńska 33/35

Dom, a dawniej chałupa nr 43/44 zbudowana została około połowy XIX wieku. Obiekt posiada sztagowy komin o archaicznej budowie. Budynek zlokalizowany jest praktycznie w centralnej części Solca.

ZABYTEK: DOM MIESZKALNY

adres: ul. Wolsztyńska 37

Dom nr 37, a dawniej chałupa nr 42 zbudowana została prawdopodobnie około połowy XIX wieku. Przed II wojną światową budynek został przebudowany, a ściany z obu stron zostały oblicowane. W latach 50 XX wieku dobudowana została kuchnia letnia. Budynek zlokalizowany jest w centralnej części Solca, po południowej stronie drogi.

ZABYTEK: DOM MIESZKALNY
adres: ul. Wolsztyńska 39

Dom nr 39, dawniej chałupa nr 41 zbudowana została prawdopodobnie około poł. XIX wieku. Przed II wojną światową dom został częściowo przebudowany i do elewacji południowej dostawiona została przybudówka z cegły na fundamencie z betonowych bloczków i przykryto dachem o zmienionym kącie nachylenia. Budynek zlokalizowany jest w centralnej części Solca, koło kapliczki po południowej stronie przebiegającej drogi.

Miejscowość: Wieleń

ZESPÓŁ DWORSKI
ZABYTEK: DWÓR

Okolo 1840 roku majątek wieleński został zakupiony przez rodzinę Rabskich, w której rękach był aż do 1939 roku. Zabytkowy dworek w Wieleniu został wzniesiony prawdopodobnie w 4 ćw. XIX wieku. Budynek został zbudowany w stylu neorenesansowym z drewnianą werandą. Do obiektu przylega park krajobrazowy, założony w czasie budowy dworku. Po II wojnie światowej obiekt został przejęty przez Państwowy Fundusz Ziemi, a od 1962 roku wypożyczony był przez Miejski Zakład Budynków Komunalnych w Wałbrzychu jako dom wczasowy. Zespół dworsko-pałacowy wraz z dworkiem zlokalizowany jest nad jeziorem, w sąsiedztwie kościoła filialnego. Dwór położony jest w północnej części parku krajobrazowego i zwrócony jest fasadą w kierunku północnym

ZABYTEK: FIGURA ŚW. JANA NEPOMUCENA

Figura św. Jana Nepomucena zlokalizowana w miejscowości Wieleń pochodzi z XVIII w.

ZABYTEK: POZOSTAŁOŚCI PARKU KRAJOBRAZOWEGO

Pozostałości parku krajobrazowego stanowią część założonego w 2 połowie XIX wieku przez rodzinę Rabskich zespołu dworskiego. Park wraz z dworkiem usytuowany został nad jeziorem, w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła filialnego od strony zachodniej. Zabytkowy dwór zlokalizowany został w północnej części parku.

Teren w bezpośrednim sąsiedztwie dworu, a także ścieżki parkowe wyłożone zostały cementowymi płytkami chodnikowymi. Wśród głównych gatunków drzew występujących w parku wymienić można świerki oraz lipy.

ZABYTEK: KOŚCIÓŁ FIL. P.W. NAWIEDZENIA NMP

Późnobarokowy kościół wzniesiony w latach 1731-1735 z fundacji cystersów z Przemętu, który wraz z kościołem w pobliskim Kaszczorze pozostawał ich własnością do początku XIX wieku. Pierwszy drewniany kościół został wzniesiony w Wieleniu najprawdopodobniej jeszcze w XIII w. z fundacji wojewody poznańskiego Bieniamina z rodu Zarembów. Po jego spaleniu budowy nowej drewnianej świątyni podjęli cystersi. Kościół, wzniesiony zapewne w 1318 roku, przetrwał do połowy XVII wieku, kiedy to uległ zniszczeniu w wyniku pożaru. Odbudowana świątynia została konsekrowana w 1664 roku. Z upływem lat istniejący kościół stał się niewystarczający, by pomieścić przybywających do Wielenia pielgrzymów.

Cystersi zdecydowali o wzniesieniu z cegły nowej, zachowanej świątyni. Na początku XIX wieku nastąpiła kasata klasztorów cysterskich, a w konsekwencji zamknięcie opactw w Paradyżu i Przemęcie oraz konfiskata należących do nich majątków. W 1840 roku Wieleni został sprzedany rodzinie Rabskich, której własnością pozostał do 1939 roku. Kościół zaczął stopniowo podupadać. W latach 60 XIX wieku staraniem proboszcza parafii pw. św. Wojciecha w Kaszczorze, został wyremontowany. Zły stan świątyni został odnotowany także w I. 30 XX wieku. W okresie II wojny światowej pozostawała zamknięta. W 1947 roku przeprowadzono jej gruntowny remont i ponownie otwarto dla wiernych i pielgrzymów.

Budynek kościoła zlokalizowany jest praktycznie w centrum Wielenia. Teren wokół kościoła obiega ścieżka procesyjna. Późnobarokowy kościół jest zwrócony prezbiterium w kierunku południowym. Wnętrze kościoła jest jednonawowe. W ołtarzu głównym, wykonanym w latach 1952-1953 z wykorzystaniem fragmentów barokowych z około 1735 roku znajduje się stynąca łaskami figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem z drewna lipowego, pochodząca najprawdopodobniej z II połowy XV wieku.

5.2.4. Zabytki ruchome

Zabytkiem ruchomym wg ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych.

Poniżej wskazano zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Przemęt w podziale na miejscowości.

Tabela 1. Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków z terenu Gminy Przemęt

Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru	Data rejestru	Ilość
Bucz	Kościół parafialny pw. św. Barbary – wyposażenie	279/B	11.06.1973 r.	39
Kaszczor	Kościół parafialny pw. św. Wojciecha – wyposażenie	62/Wlkp/B	09.04.1997 r.	25
Popowo Stare	Pałac – wyposażenie	57/Wlkp/B	10.04.1973 r.	3
Przedmieście	Kościół filialny pw. św. Piotra i Pawła – wyposażenie	165/B	19.11.1986 r.	9
Wieleń Zaobrzański	Kościół filialny pw. Nawiedzenia NMP – wyposażenie	203/B	20.04.1990 r.	54
Przemęt	Kościół pw. św. Jana Chrzyciela – wyposażenie	61/Wlkp/B	8.02.2985 r. / 2004 r.	78
Wieleń	figura św. Jana Nepomucena zlokalizowana przy drodze	Kl.IV-73/60/57	25.02.2957 r.	1
Bucz	instrument organowy z kościoła parafialnego pw. św. Barbary w Buczu	299/Wlkp/B	24.06.2013 r.	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zabytkiem archeologicznym zgodnie z treścią Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 3, pkt. 4 określa się zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Obszar Gminy Przemęt bogaty jest w pozostałości dawnych intensywnych procesów osadniczych, które zachodziły od pradziejów po okres średniowieczny. Zarejestrowano je w postaci punktów osadniczych, stanowiących archeologiczne dobra kultury. Są to wszelkie stanowiska archeologiczne z zalegającymi w ich obrębie warstwami kulturowymi, z widocznymi w krajobrazie relikdami grodzisk oraz niewidocznymi w rzeźbie terenowej śladami osad i cmentarzysk.

Tabela 2. Wykaz stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na terenie Gminy Przemęt i wpisanych do rejestru zabytków z podziałem na miejscowości

Lp.	Stanowisko
	Barchlin
1	st. 1 (dz. nr 20), cmentarzysko, kultura łużycka, młodsza epoka brązu, 1000-650 r. p.n.e., nr rej.: 1323/A z dnia 6.12.1971 r.
	Górsko
2	st. 3 (dz. nr 47), osada, kultura łużycka, wczesne średniowiecze, nr rej.: 1272/A z dnia 2.04.1992 r.
3	st. 4 (dz. nr 48, 49, 50), osada, wczesne średniowiecze, nr rej.: 1273/A z dnia 2.04.1992 r.
4	st. 5, osada, wczesne średniowiecze, nr rej.: 1285/A z dnia 21.04.1992 r.
5	st. 6 (dz. nr 27), osada, kultura łużycka, kultura przeworska, wczesne średniowiecze, nr rej.: 1284/A z dnia 21.04.1992 r.
6	st. 13 (dz. nr 246, 295), obozowisko, epoka kamienia, nr rej.: 1276/A z dnia 2.04.1992 r.
7	st. 14 (dz. nr 299, 296, 297), obozowisko, epoka kamienia, osada, wczesne średniowiecze, nr rej.: 1277/A z dnia 3.04.1992 r.
8	st. 17, obozowisko, epoka kamienia, nr rej.: 1275/A z dnia 2.04.1992 r.
9	st. 19 (dz. nr 332, 333), obozowisko, epoka kamienia, nr rej.: 1274/A z dnia 2.04.1992 r.
10	st. 23 (dz. nr 17, 18) obozowisko, epoka kamienia, osada, kultura łużycka z epoki brązu, osada, wczesne średniowiecze, nr rej.: 1298/A z dnia 6.05.1992 r.
11.	st. 24 (dz. nr 18, 19, 20, 21), obozowisko, epoka kamienia, mezolit, osada, kultura łużycka, nr rej.: 1299/A z dnia 6.05.1992 r.
12.	st. 28 (dz. nr 11, 17), osada, kultura łużycka, kultura Przeworska, nr rej.: 1283/A z dnia 4.04.1992 r.
13.	st. 29 (dz. nr 13), osada, kultura łużycka, nr rej.: 1271/A z dnia 2.04.1992 r.
14.	st. 31 (dz. nr 14), osada, kultura łużycka, nr rej.: 1267/A z dnia 31.03.1992 r.
15.	st. 37 (dz. nr 41, 42), osada, wczesne średniowiecze, nr rej.: 1281/A z dnia 4.04.1992 r.
16.	st. 38 (dz. nr 42), osada, kultura łużycka, wczesne średniowiecze, nr rej.: 1268/A z dnia 31.03.1992 r.
17.	st. 39 (dz. nr 47, 46, 45) osada, wczesne średniowiecze, nr rej.: 1282/A z dnia 4.04.1992 r.
18.	st. 41 (dz. nr 41), osada, kultura łużycka, nr rej.: 1278/A z dnia 4.04.1992 r.
	Kluczewo
19.	st. 1 (dz. 1084), cmentarzysko, kultura łużycka, koniec epoki brązu, nr rej.: 1292/A z dnia 29.11.1971 r.
	Ostolin
20.	st. 1 (dz. nr 246L, dz. nr ewid. 336), obozowisko, mezolit, nr rej.: 1322/A z dnia 6.07.1992 r.
21.	st. 2 (dz. nr 66/2, 66/3, 116), obozowisko, mezolit, osada, wczesne średniowiecze, nr rej.: 1324/A z dnia 6.07.1992 r.
22.	st. 2 (dz. nr 66/2, 66/3, 116), obozowisko, mezolit, osada, wczesne średniowiecze, nr rej.: 1324/A z dnia 6.07.1992 r.
23.	st. 3, osada, kultura łużycka, nr rej.: 1319/A z dnia 8.06.1992 r.
24.	st. 9 (dz. nr 333), osada, wczesne średniowiecze (XI-XII w.), nr rej.: 1318/A z dnia 8.06.1992 r.
25	st. 8, obszar AZP 62-21/3, osada kultury łużyckiej, nr rej.: 1317A z dnia 08.06.1992 r.
26.	st. 19 (dz. nr 246L), obozowisko, epoka kamienia, nr rej.: 1323/A z dnia 6.07.1992 r.
27.	st. 20 (dz. nr 246L), obozowisko, epoka kamienia, nr rej.: 1321/A z dnia 6.07.1992 r.
	Perkowo
28.	st. 1, cmentarzysko IV, V okres brązu, nr rej.: 37, wpisane na mocy orzeczenia konserwatorskiego KS.Z.II-1/27/49 z dnia 3.10.1949 r.
	Popowo Stare
29.	st. 1 (dz. nr 301), cmentarzysko, epoka brązu, kultura łużycka, nr rej.: 1301/A z dnia 30.11.1971 r.
30.	st. 2 (dz. nr 257), grodzisko, wczesne średniowiecze, nr rej.: 1306/A z dnia 1.12.1971 r.

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Przemęt, zmienione uchwałą nr XXV/166/16 Rady Gminy Przemęt z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Przemęt.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich działań naruszających strukturę gruntu, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Tabela 3. Wykaz stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na terenie Gminy Przemęt według miejscowości z podziałem na funkcje

Miejscowość	Liczba stanowisk archeologicznych	w tym:					
		osada, obozowisko	sepulkralna	ślad/punkt osadniczy	grodzisko	inne	nieznane
Mochy	1			1			
Barchlin	32	21		11			
Biskupice	21	6		15			
Błotnica	24	7		17			
Borek	16	8		8			
Bucz	29	17		12			
Górsko	69	37	1	28			3
Kaszczor	40	28		12			
Kluczewo	30	8	1	21			
Mochy	74	60	4	10			
Nowa Wieś	16	15		1			
Olejnica	4	2		2			
Ostoinin	24	16		8			
Perkowo	21	9	1	11			
Popowo Stare	26	12	1	11	1	1	
Poświętno	14	5	1	8			
Przemęt	64	44	3	16	1		
Radomierz	43	12	3	28			
Sączkowo	6	1		5			
Siarkowo	1			1			
Siekowo	9	4		5			
Siekówko	8	1	2	4	1		
Sokołowice	12	1		11			
Solec	46	33	2	10	1		
Solec Nowy	10	5		5			
Starkowo	12	5		7			
Wieleń	11	9	1	1			
łącznie	663	366	20	269	4	1	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu Delegatura w Lesznie.

Wykaz planowanych inwestycji do zrealizowania na terenie Gminy Przemęt w najbliższych latach, które wiąże się z pracami zmiennymi przez co niosą zagrożenia dla zabytków archeologicznych:

- Utwardzenie nawierzchni alei parkowych przy zabytkowym pałacu w Buczu,
- Budowa jazów na Kanale Południowym Obry w m. Ciosaniec w gminie Sława oraz w m. Perkowo i w m. Siekowo w Gminie Przemęt,
- Budowa boiska wielofunkcyjnego na terenie Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Kluczewie,

- Budowa ścieżki rowerowej wzdłuż drogi powiatowej nr 3820P od m. Przemęt przez Bucz do m. Barchlin,
- Budowa ścieżki rowerowej od m. Błotnica do m. Radomierz wzdłuż dr. pow. nr 3821P oraz budowa ścieżki rowerowej od m. Błotnica do m. Starkowo wzdłuż dr. pow. Nr 2823P,
- Budowa boiska sportowego z zapleczem socjalnym w Buczu,
- Budowa ulicy Leśnej i Wąskiej w miejscowości Perkowo,
- Budowa dróg gminnych ul. Lipowej i Podgórnej wraz z odwodnieniem w miejscowości Mochy,
- Budowa ul. Ogrodowej wraz ze zjazdami i odwodnieniem powierzchniowym w m. Popowo Stare,
- Budowa drogi wewnętrznej – ulicy Hubowej w m. Mochy.

Na chwilę obecną brak jest informacji o planowanych inwestycjach na lata późniejsze, a zwłaszcza o inwestycjach, gdzie inwestorem nie jest Gmina.

Ochrona stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych przy inwestycjach związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, powinna mieć swoje odbicie w ujmowaniu zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowaniu zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

Na terenie Gminy wyróżnia się 3 strefy ochrony stanowisk archeologicznych:

1. **Pierwsza** występuje w zachodniej części Gminy i rozciąga się od miejscowości Solec do miejscowości Kaszczor, wzdłuż cieków wodnych: Rzeka Solecka, Rów Mochyński, Struga Kaszczorska, a następnie wzdłuż Jeziora Wieleńskiego, Osłonińskiego i Górskiego, obejmując miejscowości: Wieleń, Osłonin i Olejnicza; w strefie tej występują głównie stanowiska z okresu młodszej epoki kamienia,
2. **Drugą** tworzą skupiska stanowisk zlokalizowanych pomiędzy Jeziorem Osłonińskim i Wieleńskim a Jeziorem Dominickim, w strefie tej znajduje się miejscowość Górsko,
3. **Trzecia** jest największa obszarowo, obejmuje część centralną i wschodnią Gminy, a w jej skład wchodzi 17 miejscowości: Nowa Wieś, Perkowo, Przemęt, Błotnica, Radomierz, Sączkowo, Siekówko, Siekowo, Kluczewo, Borek, Bucz, Bucz Nowy, Barchlin, Popowo Stare, Poświętno, Biskupice i Sokołowice.

Czynnikami wyróżniającym się w klasyfikacji wartości osadniczej środowiska naturalnego gminy Przemęt jest dobrze rozwinięta sieć hydrograficzna. Dostęp do wydajnych źródeł wody był podstawowym i niezmiennym w czasie warunkiem lokalizacji siedzib ludzkich. Koncentracja stanowisk archeologicznych widoczna jest zarówno na niezalesionych obecnie i niezabagnionych terasach jeziornych, jak i wzdłuż pradolin drobnych cieków. Ślady osadnictwa nie występują na terenach wysoczyznowych, wododziałowych, pozbawionych wody. Pierwsze wyraźne skupisko widoczne jest wzdłuż rynny jezior przemęckich – Przemęckiego, Błotnickiego i Radomierskiego. Drugie skupisko znajduje się na obrzeżach jezior Boszkowskiego, Buckiego i Trzebidzkiego. Kolejne zagęszczenie śladów osadnictwa widoczne jest w kompleksie jezior Osłonińskiego i Górskiego.

Na terenie Gminy Przemęt zachowało się wiele **grodzisk pierścieniowych**, datowanych od końca VI do XII wieku oraz **grodzisk stożkowych**, dawnych siedzib rycerskich z przełomu XIII i XV wieku. Ponadto zarejestrowano szereg stanowisk archeologicznych, od najstarszych obozowisk kultury hamburskiej po późnośredniowieczne.

Gminna ewidencja zabytków archeologicznych wykonana zostanie do końca 2026 roku.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- ▶ wpis do rejestru zabytków;
- ▶ wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- ▶ uznanie za pomnik historii;
- ▶ utworzenie parku kulturowego;
- ▶ ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Poniższa tabela przedstawia wykaz wszystkich zabytków z terenu Gminy Przemęt wpisanych do rejestru zabytków. Dokładny opis tych zabytków wraz z zdjęciami został zaprezentowany w rozdziale 5 *Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego*, podrozdział 5.2.3. *Zabytki nieruchome* lub w podrozdziale 5.5. *Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy*.

Tabela 4. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków na terenie Gminy Przemęt (stan na rok 2022)

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	DATA DECYZJI	REJESTR ZABYTEKÓW
1.	Barchlin	Zespół dworsko-parkowy:			
1.1.		Dwór	1893 r.	9.11.1995 r.	1567/A
1.2.		Park krajobrazowy	k. XIX w.		
2.	Barchlin	Wiatrak koźlak	1824 nr.	28.03.1988 r.	1087/A
3.	Biskupice	Kapliczka, przy domu nr 45	2 poł. XIX w.	21.05.1977 r.	953/A
4.	Błotnica	Dom – część na ul. Wiejskiej 2 i część na ul. Szkolnej 1	3 ćw. XIX w. 1912 r. (rozbudowa)	21.04.1988 r.	1102/A
5.	Bucz	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Barbary			
5.1.		Kościół	1782 r.	19.04.2004 r.	165/Wlkp./A (dawniej 243 z 25.11.1932 r.)
5.2.		Dzwonnica	k. XVII w.		165/1-2/Wlkp./A (dawniej 573/A z 30.04.1969 r.)
6.	Bucz	Zespół pałacowo-parkowy			
6.1.		Pałac (obecnie szkoła)	4 ćw. XIX w.	08.01.1996 r.	1539/A
6.2.		Park	k. XIX w.		
7.	Kaszcior	Zespół Kościoła par. p.w. św. Wojciecha			
7.1.		Kościół par. p.w. św. Wojciecha	1764-1775 r.	19.04.2004 r.	166/Wlkp./A (dawniej 402 z 30.10.1953 r.)
7.2.		Figura św. Jana Nepomucena	1745 r.	25.02.1957 r.	618
8.	Kaszcior	Kościół poewangelicki	1906-1907 r.	25.06.2004 r.	188/Wlkp./A

9.	Kaszczer	Wiatrak koźlak	1859 r.	26.05.1983 r.	971/A (dawniej 885 z 19.02.1970 r.)
10.	Kaszczer	Wiatrak koźlak	1761 r.	29.06.1983 r.	1019/A
11.	Mochy	Dom, ul. 3 Maja 50 (d. nr 152)	1809 r.	15.12.1988 r.	1131/A
12.	Popowo Stare	Zespół dworsko-folwarczny			
12.1.		Pałac	1775-1785 r.	12.02.1990 r.	405/1-2/Wlkp./A
12.2.		Park	k. XIX w.		
12.3.		Gorzelnia	1901 r.	03.04.1993 r.	1394/A
13.	Przemęt	Dawne założenie urbanistyczne i zespół budowlany	XIII-XIX w.	31.07.1992 r.	1329/A
14.	Przemęt	Kościół p.w. św. Piotra i Pawła	1650 r.	19.04.2004 r.	167/Wlkp./A (dawniej 198 z 29.12.1932 r.)
15.	Przemęt	Zespół Kościoła par. p.w. św. Andrzeja			
15.1.		Kościół, obecnie cmentarny	pocz. XIX w.	19.04.2004 r.	168/Wlkp./A (dawniej 887 z 19.02.1970 r.)
16.	Przemęt	Zespół klasztorny cystersów ul. Opacka			
16.1.		Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela	1651-1690 r.	25.11.2009 r.	169/1-2/Wlkp/A (dawniej 197 z 22.11.1932 r.)
16.2.		Klasztor	1604 r.		
16.3.		Wirydarz klasztorny			
16.4.		Dziedziniec przed fasadą kościoła	XVII-XIX w.		
16.5.		Aleja			
17.	Przemęt	Budynek wielofunkcyjny (obora, stajnie, spichlerz)	3 ćw. XIX w.	31.08.1995 r.	1556/A
18.	Przemęt	Budynek gospodarczy w zagrodzie	k. XIX w.		
19.	Radomierz	Wiatrak koźlak	1800 r.	20.02.1970 r.	892
20.	Sączkowo	Wiatrak koźlak	1 poł. XIX w.	28.03.1988 r.	1107/A
21.	Siekowo	Zespół pałacowo-folwarczny			
21.1.		Pałac (obecnie oddział szpitala neuropsychiatrycznego)	1878-1879 r.	24.02.1973 r.	1395
21.2.		Park	2 poł. XIX w.		
21.3.		Spichlerz	1845 r.	29.07.1970 r.	1199
22.	Siekowo	Wiatrak koźlak	1877 r.	28.03.1988 r.	1118/A
23.	Siekówko	Wiatrak koźlak	1771 r.	28.03.1998 r.	1119/A
24.	Sokołowice	Zespół dworsko-folwarczny			
24.1.		Dwór	1806-1810 r.	29.09.1970 r.	1200/A
24.2.		Stodoła	poł. XIX w.	30.10.1987 r.	1028/A
24.3.		Stodoła		30.10.1987 r.	1028/A
24.4.		2 budynki folwarczne		29.07.1970 r.	1200/A
24.5.					
24.6.		Park krajobrazowy	pocz. XX w.	10.01.1996 r.	1598/A
24.7.					

25.	Solec	Budynek, ul. Wolsztyńska nr 38 (d. 41)	1910 r.	23.12.1988 r.	1135/A
26.	Solec	Dom, ul. Szkolna 5 (d. nr 27)	XIX w.	29.12.2988 r.	1136/A
27.	Solec	Dom, ul. Wolsztyńska 37 (d. nr 42)	poł. XIX w.	23.12.1988 r.	1134/A
28.	Solec	Dom, ul. Wolsztyńska 33/35 (d. nr 43/44)	poł. XIX w.	24.12.1988 r.	1133/A
29.	Wieleń	Kościół par. p.w. Nawiedzenia NMP	1731-1735 r.	19.04.2004 r.	170/Wlkp./A (dawniej 252 z 22.11.1932 r.)
30.	Wieleń	Figura św. Jana Nepomucena	XVIII w.	25.02.1967 r.	617
31.	Wieleń	Zespół dworski			
31.1.		Dwór	4 ćw. XIX w.	29.04.1992 r.	1279/A
31.2.		Park			

Źródło: Gminna ewidencja zabytków.

5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

Organy administracji publicznej mają za zadanie chronić zabytki poprzez podejmowanie odpowiednich działań, których cele zostały zdefiniowane w art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
2. zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
3. udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
4. przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
5. kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
6. uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest Gminna Ewidencja Zabytków.

Art. 22 pkt. 4 i 5 wskazuje, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. W Gminnej Ewidencji Zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.”

Ponadto wraz ze stworzonym dokumentem „Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2023-2026” Gminy Przemęt gmina posiada Gminną Ewidencję Zabytków w formie kart adresowych obiektów znajdujących się na terenie Gminy Przemęt. Karty adresowe składają się z następujących elementów:

- nazwa,
- czas powstania,
- miejscowość,

- ▶ adres,
- ▶ przynależność administracyjna,
- ▶ formy ochrony,
- ▶ fotografia z opisem wskazującym orientację w stosunku do stron świata lub terenów sąsiednich albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym,
- ▶ historia, opis i wartości
- ▶ stan zachowania i postulaty dotyczące konserwacji
- ▶ dane dotyczące wykonania karty (autor, data, podpis).

Poniższa tabela przedstawia wykaz zabytków znajdujących się w Gminnej Ewidencji. Dokładny opis tych zabytków wraz z zdjęciami został zaprezentowany w rozdziale 5 *Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego*, podrozdział 5.2.3. *Zabytki nieruchomości* lub w podrozdziale 5.5. *Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy*.

Tabela 5. Wykaz Gminnej Ewidencji Zabytków

NAZWA	CZAS POWSTANIA	MIJSCOWOŚĆ	ULICA I NR
Zespół dworsko-folwarczny			
Zespół dworsko-folwarczny: DWÓR	1893 r.	Barchlin	Parkowa 1
Zespół dworsko-folwarczny: PARK	k. XIX w.	Barchlin	Parkowa 1
Zespół dworsko-folwarczny: OBORA	pocz. XX w.	Barchlin	Parkowa 1
Zespół dworsko-folwarczny: SPICHLERZ	k. XIX w.	Barchlin	Parkowa 1
Zespół dworsko-folwarczny: STAJNIA	pocz. XX w.	Barchlin	Parkowa 1
Zespół dworsko-folwarczny: STODOŁA	1918 r.	Barchlin	Parkowa 1
Zespół dworsko-folwarczny: TROJAK	k. XIX w.	Barchlin	Parkowa 1
Zespół dworsko-folwarczny: CHLEWNIA	pocz. XX w.	Barchlin	Parkowa 1
WIATRAK KOŻŁAK	1824 r.	Barchlin	Parkowa 28
DOM nr 21 (w. 27)	1916 r.	Barchlin	Główna 21
SZEŚCIORAK, obecnie dom	k. XIX w.	Barchlin	Główna 32, 34, 36, 38, 40, 42
DOM nr 1 (d. 13)	2 poł. XIX w.	Barchlin	Śmigielska 1
DOM nr 4	1888 r.	Biskupice	4
DOM nr 8	2 poł. XIX w.	Biskupice	8
DOM nr 22	4 ćw. XIX w.	Biskupice	22

DOM nr 28	1874 r.	Biskupice	28
DOM nr 29/31	ok. 1850 r.	Biskupice	29, 32
DOM SZACHULCOWY w zagrodzie nr 45	1880 r.	Biskupice	45
HOLM – CMENTARZ ewangelicki	XIX w.	Biskupice	Przy drodze z Biskupic do Starego Szczepankowa
KAPLICZKA	2 poł. XIX w.	Biskupice	Przy domu nr 45
KAPLICZKA Z RZEŹBĄ ŚW. WAWRZYŃCA	pocz. XX w.	Biskupice	Przy sali wiejskiej
KAPLICZKA	1913 r.	Biskupice	Przy budynku nr 8
OBORA	ok. 1880 r.	Biskupice	45
DOM MIESZKALNY Z OGRODZENIEM	3 ćw. XIX w.	Błotnica	Wiejska 2 Szkolna 1
DOM MIESZKALNY	ok. poł. XIX w.	Błotnica	Słoneczna 2
KOLEJOWA WODOCIĄGOWA WIEŻA CIŚNIEŃ	ok. 1909 r.	Błotnica	Dworcowa
DOM w zagrodzie nr 4 (d. 1)	k. XIX w.	Bucz	Kościelna 4
STODOŁA Z CZĘŚCIĄ INWENTARSKĄ w zagrodzie nr 4 (d. 1)	pocz. XX w.	Bucz	Kościelna 4
ZESPÓŁ PAŁACOWY			
Zespół pałacowy: PAŁAC, obecnie szkoła podstawowa	4 ćw. XIX w.	Bucz	Kasztanowa 8
Zespół pałacowy: BRAMA	4 ćw. XIX w.	Bucz	Kasztanowa 8
Zespół pałacowy: PARK	k. XIX w.	Bucz	Kasztanowa 8
FOLWARK DĘBINA	k. XIX w.	Bucz	-
Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Barbary			
Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Barbary: KOŚCIÓŁ	1782 r.	Bucz	Kościelna 2
Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Barbary: CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY	2 poł. XVIII w.	Bucz	Kościelna 2
Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Barbary: DZWONNICA	k. XVIII w.	Bucz	Kościelna 2

Założenie folwarczne			
Założenie folwarczne: MAGAZYN ZBOŻOWY I STODOŁA	k. XIX w.	Bucz	Kasztanowa 1C
Założenie folwarczne: SPICHLERZ	1881 r.	Bucz	Kasztanowa 1C
Założenie folwarczne: STODOŁA	k. XIX w.	Bucz	Kasztanowa 1C
CZWORAK, obecnie dom nr 5 (d. 12)	pocz. XX w.	Bucz	Kasztanowa 5
CZWORAK, obecnie dom nr 11 (d. 9)	pocz. XX w.	Bucz	Kasztanowa 11
DOM Z CZĘŚCIĄ GOSPODARCZĄ, obecnie probostwo	XIX/XX w.	Bucz	Kościelna 3 (d. 4)
DWOJAK, obecnie dom nr 9 (d. 10)	k. XIX w.	Bucz	Kasztanowa 9
DOM nr 56	1820 r.	Bucz	Kasztanowa 56
KUŹNIA przy domu nr 61	pocz. XX w.	Bucz	Kasztanowa 61
DOM KULTURY, obecnie biblioteka	pocz. XX w.	Bucz	Kasztanowa 15
BUDYNEK GOSPODARCZY	pocz. XX w.	Kaszczor	Sportowa 1
BUDYNEK INWENTARSKO-GOSPODARCZY w zagrodzie nr 13	pocz. XX w.	Kaszczor	Sportowa 13
DOM MIESZKALNY w zagrodzie nr 13	1905 r.	Kaszczor	Sportowa 13
CMENTARZ EWANGELICKI	2 poł. XIX w.	Kaszczor	-
CMENTARZ WIEJSKI PRZYKOŚCIELNY	pocz. XIX w.	Kaszczor	Cysterska
DOM MIESZKALNY	k. XIX w.	Kaszczor	Cysterska 15
DOM MIESZKALNY	1904 r.	Kaszczor	Powstańców Wielkopolskich 12
DOM MIESZKALNY	pocz. XX w.	Kaszczor	Powstańców Wielkopolskich 14
DOM MIESZKALNY	pocz. XX w.	Kaszczor	Powstańców Wielkopolskich 16
DOM MIESZKALNY	pocz. XX w.	Kaszczor	Powstańców Wielkopolskich 19
DOM MIESZKALNY	ok. poł. XIX w.	Kaszczor	Powstańców Wielkopolskich 37
DOM MIESZKALNY	1 ćw. XX w.	Kaszczor	Powstańców Wielkopolskich 54

DOM MIESZKALNY	1 ćw. XX w.	Kaszczor	Powstańców Wielkopolskich 58
DOM MIESZKALNY	1900 r.	Kaszczor	Zachodnia 22
Zespół folwarczny			
Zespół folwarczny: RZĄDCÓWKA	2 poł. XIX w.	Kaszczor	Cysterska 8
Zespół folwarczny: CZWORAK, obecnie dom mieszkalny	2 poł. XIX w.	Kaszczor	Cysterska 10
Zespół folwarczny: OBORA ZE STODOŁĄ	2 poł. XIX w.	Kaszczor	przy ul. Cysterskiej 8
Zespół kościoła par. p.w. św. Wojciecha			
Zespół kościoła par. p.w. św. Wojciecha: KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. WOJCIECHA	1764-1775 r.	Kaszczor	Cysterska
Zespół kościoła par. p.w. św. Wojciecha: FIGURA ŚW. JANA NEPOMUCENA	1745 r.	Kaszczor	Cysterska
PRZEDSZOLE	k. XIX w.	Kaszczor	Sportowa 1
KOŚCIÓŁ POEWANGELICKI	1906-1907 r.	Kaszczor	Cysterska
STODOŁA w zagrodzie nr 2	k. XIX w.	Kaszczor	Krótką 2
WIATRAK KOŹLAK	1761 r.	Kaszczor	-
WIATRAK KOŹLAK	1859 r.	Kaszczor	-
DOM nr 44	1929 r.	Kluczewo	Przemęcka 26
KAPLICZKA Z FIGURĄ MATKI BOSKIEJ	pocz. XX w.	Kluczewo	Przemęcka 5
STODOŁA SZACHULCOWA w zagrodzie nr 119	2 poł. XIX w.	Kluczewo	Prosta 2
SZKOŁA, obecnie podstawowa	pocz. XX w.	Kluczewo	Szkolna 19
Zespół dworsko-folwarczny			
Zespół dworsko-folwarczny: DWÓR	2 poł. XIX w.	Kluczewo	Akacyjowa 28
Zespół dworsko-folwarczny: POZOSTAŁOŚCI PARKU	XIX/XX w.	Kluczewo	Akacyjowa 28
Zespół dworsko-folwarczny: SPICHLERZ	XIX/XX w.	Kluczewo	Akacyjowa 28

Zespół dworsko-folwarczny: OBORA	3 ćw. XIX w.	Kluczewo	Akacyjowa 28
Zespół dworsko-folwarczny: DWANAŚCIORAK, obecnie dom	3 ćw. XIX w.	Kluczewo	Akacyjowa 14, 16, 18 (d. 77)
Zespół dworsko-folwarczny: OŚMIORAK, obecnie dom	3 ćw. XIX w.	Kluczewo	Akacyjowa 12 (d. 76)
CMENTARZ EWANGELICKI, obecnie rzymsko-katolicki, parafialny	k. XIX w.	Mochy	-
Zespół folwarczny			
Zespół folwarczny: CZWORAK, obecnie dom mieszkalny	k. XIX w.	Mochy	Lipowa 1
Zespół folwarczny: DWOJAK, obecnie dom mieszkalny	1 ćw. XX w.	Mochy	Szkolna 19
Zespół folwarczny: DWOJAK, obecnie dom mieszkalny	1 ćw. XX w.	Mochy	Szkolna 23
Zespół folwarczny: OBORA	1891 R.	Mochy	-
DOM MIESZKALNY	pocz. XX w.	Mochy	Szkolna 21
DOM MIESZKALNY	1 ćw. XX w.	Mochy	Szkolna 21
DOM MIESZKALNY	1809 r.	Mochy	3 Maja 50
DOM MIESZKALNY	pocz. XX w.	Mochy	2 Maja 4
DOM MIESZKALNY	1 ćw. XX w.	Mochy	3 Maja 16
DOM MIESZKALNY w zagrodzie nr 52	ok. 1850 r.	Mochy	3 Maja 52
STODOŁA w zagrodzie nr 52	k. XIX w.	Mochy	3 Maja 52
DOM MIESZKALNY	2 poł. XIX w.	Mochy	3 Maja 55
DOM MIESZKALNY	pocz. XX w.	Mochy	Powstańców Wielkopolskich 10
DOM MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.	Mochy	Powstańców Wielkopolskich 27
DOM MIESZKALNY	1840 r.	Mochy	Powstańców Wielkopolskich 29
MLECZARNIA, obecnie restauracja	1900 r.	Mochy	Wolsztyńska 14
SZKOŁA, obecnie dom mieszkalny	I. 20. XX w.	Mochy	Szkolna 9

DOM MIESZKALNY	2 poł. XIX w.	Nowa Wieś	Dworcowa 3
DOM MIESZKALNY	2 poł. XIX w.	Nowa Wieś	Przemęcka 7
KAPLICZKA	1908 r.	Nowa Wieś	Przemęcka
KAPLICZKA Z FIGURĄ MATKI BOSKIEJ Z DZIECIĄTKIEM	pocz. XX w.	Olejnica	Słoneczna
LEŚNICZÓWKA I DOM MIESZKALNY	1909 r.	Olejnica	Słoneczna 4
KAPLICZKA	pocz. XX w.	Perkowo	Konwaliowa przy nr 12
STODOŁA w zagrodzie nr 6	k. XIX w.	Perkowo	Konwaliowa 6
SZKOŁA	1 ćw. XX w.	Perkowo	Powstańców Wielkopolskich 22
DOM MIESZKALNY w zagrodzie nr 6	4 ćw. XX w.	Perkowo	Konwaliowa 6
DOM MIESZKALNY	k. XIX w.	Perkowo	Powstańców Wielkopolskich 26
DOM MIESZKALNY	I ćw. XX w.	Perkowo	Powstańców Wielkopolskich 34
DOM MIESZKALNY	k. XIX w.	Perkowo	Wolsztyńska 11
CMENTARZ	XIX w.	Popowo Stare	Podgórna 3
DOM nr 27	pocz. XIX w.	Popowo Stare	Lipowa 39 (d. 27), Lipowa 41 (d. 27)
DOM nr 46	1 poł. XIX w.	Popowo Stare	Lipowa 40 (d. 46)
Zespół dworsko-folwarczny			
Zespół dworsko-folwarczny: PAŁAC	1775-1785 r.	Popowo Stare	Lipowa 26
Zespół dworsko-folwarczny: PARK	k. XIX w.	Popowo Stare	Lipowa 26
Zespół dworsko-folwarczny: KAPLICA	2 poł. XIX w.	Popowo Stare	Lipowa 26
Zespół dworsko-folwarczny: GORZELNIA	1901 r.	Popowo Stare	Lipowa 30
Zespół dworsko-folwarczny: OWCZARNIA	k. XIX w.	Popowo Stare	Krótką 2
Zespół dworsko-folwarczny: STAJNIA OGIERÓW, obecnie dom mieszkalny	1859 r.	Popowo Stare	Krótką 2
Zespół dworsko-folwarczny: STODOŁA	k. XIX w.	Popowo Stare	Krótką 2
SZKOŁA	1897-1898 r.	Popowo Stare	Szkolna 17

DOM nr 11	4 ćw. XIX w.	Poświętno	11
KAPLICZKA	1881 r.	Poświętno	przy domu nr 33
SZKOŁA, obecnie budynek mieszkalny	k. XIX w.	Poświętno	2
ŚWIETLICA WIEJSKA	pocz. XX w.	Poświętno	3
DAWNE ZAŁOŻENIE URBANISTYCZNE I ZESPÓŁ BUDOWLANY	XIII-XIX W.	Przemęt	-
Zespół klasztorny cystersów			
Zespół klasztorny cystersów: KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. JANA CHRZCIELA	1651-1690 r.	Przemęt	Opacka 9
Zespół klasztorny cystersów: KRUŻGANIEK Z KAPLICĄ	pocz. lub poł. XVII w.	Przemęt	Opacka 9
Zespół klasztorny cystersów: DZIEDZINIEC PRZED FASADĄ KOŚCIOŁA	XVII-XIX w.	Przemęt	Opacka 9
Zespół klasztorny cystersów: ALEJA DOJAZDOWA OD ULICY OPACKIEJ DO KOŚCIOŁA	XVII-XIX w.	Przemęt	wjazd od ul. Opackiej
Zespół klasztorny cystersów: KLASZTOR	1604 r.	Przemęt	Opacka 9
Zespół klasztorny cystersów: POZOSTAŁOŚCI WIRYDARZA I OGRÓD KLASZTORNY	-	Przemęt	Opacka 9
Zespół kościoła p.w. św. Piotra i Pawła			
Zespół kościoła p.w. św. Piotra i Pawła: KOŚCIÓŁ TARGOWY P.W. ŚW. PIOTRA I PAWŁA	1650 r.	Przemęt	Jagiellońska 4
Zespół kościoła p.w. św. Piotra i Pawła: CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY	poł. XVII w.	Przemęt	Jagiellońska 4
Zespół par. p.w. św. Andrzeja			
Zespół par. p.w. św. Andrzeja: KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA	poł. XIX w.	Przemęt	Rynek Księdza Mojżkiewicza 1
Zespół par. p.w. św. Andrzeja: OGRODZENIE Z BRAMĄ	2 poł. XIX w.	Przemęt	Rynek Księdza Mojżkiewicza 1
Zespół par. p.w. św. Andrzeja: CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY	poł. XIX w.	Przemęt	Rynek Księdza Mojżkiewicza 1
BUDYNEK FOLWARCZNY	3 ćw. XIX w.	Przemęt	Zborowska (przy nr 5)

BUDYNEK GOSPODARCZY W ZAGORODZIE	k. XIX w.	Przemęt	Opacka 2
KAPLICZKA Z RZEźBĄ ŚW. JANA NEPOMUCENA	pocz. XX w.	Przemęt	Opacka
DOM MIESZKALNY	pocz. XX w.	Przemęt	Rynek 17
DOM MIESZKALNY	pocz. XX w.	Przemęt	Rynek 13
DOM MIESZKALNY	k. XX w.	Przemęt	Zaborowska 15
Zespół młyna			
Zespół młyna: MŁYN	1 dek. XX w.	Przemęt	Jagiellońska 19
Zespół młyna: DOM WŁAŚCICIELA, obecnie mieszkalny	1 ćw. XX w.	Przemęt	Jagiellońska 21
CZWORAK, obecnie dom mieszkalny	1901 r.	Radomierz	Słoneczna 41 i 43
KAPLICZKA Z FIGURĄ MATKI BOSKIEJ Z DZIECIĄTKIEM	1915 r.	Radomierz	-
WIATRAK KOŻŁAK	1800 r.	Radomierz	-
DOM nr 58	1911 r.	Sączkowo	58
DOM nr 59	1911 r.	Sączkowo	59
DOM nr 60	pocz. XX w.	Sączkowo	60
KAPLICZKA, POMNIK OFIAR I WOJNY ŚWIATOWEJ	-	Sączkowo	przy domu nr 11
STODOŁA SZACHULCOWA w zagrodzie nr 64	k. XIX w.	Sączkowo	64
SZKOŁA, obecnie dom mieszkalny	pocz. XX w.	Sączkowo	31
WIATRAK KOŻŁAK	1 poł. XIX w.	Sączkowo	4
BUDYNEK ADMINISTRACYJNY, obecnie przedszkole i budynek mieszkalny	pocz. XX w.	Siekowo	1
CMENTARZ	XIX W.	Siekowo	Przy drodze z Siekowa na Siekówko
KAPLICZKA	1904 r.	Siekowo	przy budynku nr 73
STODOŁA w zagrodzie nr 11	XIX/XX w.	Siekowo	11
STODOŁA w zagrodzie nr 83	4 ćw. XIX w.	Siekowo	83

WIATRAK KOŹLAK	1877 r.	Siekowo	37
Zespół pałacowo-folwarczny			
Zespół pałacowo-folwarczny: PAŁAC, obecnie oddział szpitala neuropsychiatrycznego	1878-1879 r.	Siekowo	80
Zespół pałacowo-folwarczny: PARK	2 poł. XIX w.	Siekowo	80
Zespół pałacowo-folwarczny: CHLEWANIA	1867 r.	Siekowo	2
Zespół pałacowo-folwarczny: FONTANNA	k. XIX w.	Siekowo	80
Zespół pałacowo-folwarczny: KANCELARIA	k. XIX w.	Siekowo	3
Zespół pałacowo-folwarczny: OBORA	1896-1906 R.	Siekowo	2a
Zespół pałacowo-folwarczny: OFICYNA, budynek mieszkalny	2 poł. XIX w.	Siekowo	81
Zespół pałacowo-folwarczny: OGRODZENIE	pocz. XX w.	Siekowo	80
Zespół pałacowo-folwarczny: OŚMIORAK, obecnie dom	3 ćw. XIX w.	Siekowo	26
Zespół pałacowo-folwarczny: OŚMIORAK, obecnie dom	2 poł. XX w.	Siekowo	27
Zespół pałacowo-folwarczny: SPICHLERZ	1845 r.	Siekowo	80
Zespół pałacowo-folwarczny: WOZOWNIA	3 ćw. XIX w.	Siekowo	80
KAPLICZKA Z FIGURĄ MATKI BOSKIEJ	1920 r.	Siekówko	przy zagrodzie nr 62
KAPLICZKA Z FIGURĄ ŚW. NEPOMUCENA	1 ćw. XX w.	Siekówko	-
KRZYŻ Z LUDOWĄ FIGURĄ CHRYSTUSA	p. XX w.	Siekówko	-
SZKOŁA, obecnie podstawowa	pocz. XX w.	Siekówko	17
WIATRAK KOŹLAK	1771 r.	Siekówko	-
Zespół dworsko-folwarczny			
Zespół dworsko-folwarczny: DWÓR	1806-1810 r.	Sokołowice	1
Zespół dworsko-folwarczny: PARK	pocz. XX w.	Sokołowice	1
Zespół dworsko-folwarczny: BUDYNEK MIESZKALNY	1848 r.	Sokołowice	15

Zespół dworsko-folwarczny: OBORA, obecnie chlewnia i magazyn paszowy	poł. XIX w.	Sokołowice	-
Zespół dworsko-folwarczny: OBORA, obecnie chlewnia	-	Sokołowice	-
Zespół dworsko-folwarczny: BUDYNEK ADMINISTRACYJNO-MIESZKALNY (RZĄDCÓWKA)	3 ćw. XIX w.	Sokołowice	2
Zespół dworsko-folwarczny: STAJNIA, obecnie chlewnia	ok. poł XIX w.	Sokołowice	15
Zespół dworsko-folwarczny: STODOŁA	ok. poł. XIX w.	Sokołowice	-
Zespół dworsko-folwarczny: STODOŁA	ok. poł. XIX w.	Sokołowice	-
Zespół dworsko-folwarczny: WOLARNIA	ok. poł. XIX w.	Sokołowice	-
CZWORAK, obecnie dom mieszkalny nr 5	1911 r.	Sokołowice	5
CZWORAK, obecnie dom mieszkalny nr 6	k. XIX w.	Sokołowice	6
CZWORAK, ob. dom mieszkalny nr 9	pocz. XX w.	Sokołowice	9
CZWORAK, obecnie dom mieszkalny nr 10 i 11	k. XIX w.	Sokołowice	10 i 11
DWOJAK, obecnie dom mieszkalny nr 3	poł. XIX w.	Sokołowice	3
KUŹNIA, obecnie dom mieszkalny	pocz. XX w.	Sokołowice	4
DOM MIESZKALNY	XIX w.	Solec	Szkolna 5
DOM MIESZKALNY	XIX/XX w.	Solec	Szkolna 7
DOM MIESZKALNY	ok. poł. XIX w.	Solec	Szkolna 17
DOM MIESZKALNY	ok. poł. XIX w.	Solec	Wolsztyńska 33/35
DOM MIESZKALNY	ok. poł. XIX w.	Solec	Wolsztyńska 37
DOM MIESZKALNY	ok. poł. XIX w.	Solec	Wolsztyńska 39
KAPLICZKA	pocz. XX w.	Solec	Wolsztyńska
ZAJAZD, obecnie własność Przedsiębiorstwa Produkcyjno-Handlowego „Magot” Wolsztyn	1910 r.	Solec	Wolsztyńska 30
Zespół kościoła par. p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej			

Zespół kościoła par. p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej: KOŚCIÓŁ	pocz. XX w.	Solec Nowy	16
Zespół kościoła par. p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej: PLEBANIA	k. XIX w.	Solec Nowy	15
Zespół kościoła par. p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej: CMENTARZ EWANGELICKI, obecnie parafialny	ok. 1900 r.	Solec Nowy	-
DOM MIESZKALNY	XIX w.	Solec Nowy	6
DOM MIESZKALNY	XIX/XX w.	Solec Nowy	8
DOM MIESZKALNY	-	Solec Nowy	27
DOM MIESZKALNY	k. XIX w.	Solec Nowy	43
KAPLICZKA ŚW. JANA NEPOMUCENA	1 ćw. XX w.	Starkowo	-
KAPLICZKA	2 poł. XIX w.	Starkowo	-
WIATRAK KOŻŁAK	pocz. XVIII w.	Starkowo	-
Zespół dworski			
Zespół dworski: DWÓR	4 ćw. XIX w.	Wieleń	Plac Pielgrzymów
Zespół dworski: POZOSTAŁOŚCI PARKU KRAJOBRAZOWEGO	2 poł. XIX w.	Wieleń	Plac Pielgrzymów
GORZELNIA	ok. 1920-1930 r.	Wieleń	Wolsztyńska 9
KAPLICZKA Z FIGURĄ ŚW. ANTONIEGO Z DZIECIĄTKIEM	pocz. XX w.	Wieleń	Wschowska
KOŚCIÓŁ FIL. P.W. NAWIEDZENIA NMP	1731-1735 r.	Wieleń	Plac Pielgrzymów 9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Przemęt.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Niniejszy rozdział został poświęcony zabytkom o najwyższym znaczeniu dla Gminy Przemęt. Na terenie Gminy szczególnie wyróżnia się zespół klasztorny cystersów zlokalizowany w Przemęcie oraz zespół pałacowy z Buczu na który składa się m.in. odrestaurowany pałac, pełniący obecnie funkcje szkoły. Ponadto na obszarze Gminy występują także inne zespoły dworsko-folwarczne czy kościelne na które składa się kilka różnych zabytków i które wyróżniają się ciekawą historią oraz reprezentatywnym wyglądem.

Wszystkie wykorzystanie w rozdziale zdjęcia wykonane zostały na potrzeby Gminnej Ewidencji Zabytków i są własnością Urzędu Gminy Przemęt.

ZESPÓŁ KLASZTORNY CYSTERSÓW W PRZEMĘCIE (własność kościelna)

- ▶ KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. JANA CHRZCIELA
- ▶ DZIEDZINIEC PRZED FASADĄ KOŚCIOŁA
- ▶ KRUŻGANEK Z KAPLICĄ
- ▶ ALEJA DOJAZDOWA OD ULICY OPACKIEJ DO KOŚCIOŁA
- ▶ POZOSTAŁOŚCI WIRYDARZA I OGRÓD KLASZTORNY
- ▶ KLASZTOR, obecnie plebania

Poszczególne zabytki składające się na Zespół klasztorny cystersów w Przemęcie zostały szczegółowo opisane wraz ze zdjęciem w rozdziale 5.2.3. Zabytki nieruchome.

ZESPÓŁ PAŁACOWY W BUCZU (własność gminna)

- ▶ PAŁAC
- ▶ BRAMA
- ▶ PARK

Poszczególne zabytki składające się na Zespół pałacowy w Buczu zostały szczegółowo opisane wraz ze zdjęciem w rozdziale 5.2.3. Zabytki nieruchome.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. BARBARY W BUCZU (własność kościelna)

- ▶ KOŚCIÓŁ
- ▶ DZWONNICA
- ▶ CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY

Poszczególne zabytki składające się na Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Barbary w Buczu zostały szczegółowo opisane wraz ze zdjęciem w rozdziale 5.2.3. Zabytki nieruchome.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. WOJCIECHA W KASZCZORZE (własność kościelna)

- ▶ KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. WOJCIECHA
- ▶ FIGURA ŚW. JANA NEPOMUCENA

Poszczególne zabytki składające się na Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Wojciecha w Kaszczorze zostały szczegółowo opisane wraz ze zdjęciem w rozdziale 5.2.3. Zabytki nieruchome.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY W BARCHLINIE (własność prywatna)

- ▶ DWÓR
- ▶ PARK KRAJOBRAZOWY

Dwór oraz park krajobrazowy zostały szczegółowo opisane wraz ze zdjęciem w rozdziale 5.2.3. Zabytki nieruchome.

► CHLEWNIA

Budynek powstały na początku XX wieku i użytkowany według jego przeznaczenia jako chlewnia. Obiekt położony jest w południowo-wschodniej części podwórze o charakterze folwarczno-gospodarczym.

► OBORA

Powstała na początku XX wieku obora zlokalizowana jest w zespole dworsko-folwarcznym, tuż przy przebiegającej obok drodze, zamykając teren zespołu.

► SPICHLERZ

Spichlerz, nazywany także magazynem zbożowym powstał w końcu XIX wieku i użytkowany był zgodnie z jego przeznaczeniem. Obiekt zlokalizowany jest w północno-zachodniej części podwórze o charakterze folwarczno-gospodarczym, w pobliżu zabytkowego Pałacu.

► STAJNIA

Budynek zbudowany w 1917 roku. W początkowych latach po II wojnie światowej użytkowany jako stajnia koni wyjazdowych oraz koni roboczych. W późniejszym okresie obiekt wykorzystywany także jako cielętnik. Budynek zlokalizowany jest w obrębie zachodniej części starego podwórze o charakterze folwarczno-gospodarczym. Stajnia wyróżnia się układem funkcjonalnym podłużnym, z trzema wejściami w dłuższej ścianie północno-wschodniej.

► STODOŁA

Budynek powstały najprawdopodobniej w 1918 roku i zlokalizowany na terenie zespołu dworsko-folwarcznego.

► TROJAK

Budynek powstały w końcu XIX wieku i zlokalizowany tuż przy przebiegającej obok drodze, ustawiony do niej ścianą frontową.

Rycina 1. Obora

Rycina 2. Spichlerz

Rycina 3. Stajnia

Rycina 4. Trojak

Rycina 5. Stodoła

DOM KULTURY W BUCZU (własność gminna)

Budynek powstały najprawdopodobniej na pocz. XX wieku zlokalizowany tuż przy przebiegającej obok drodze, usytuowany do niej ścianą frontową. Obecnie Biblioteka.

Rycina 6. Dom Kultury

KOŚCIÓŁ POEWANGELICKI W KASZCZORZE (własność gminna)

Kościół został szczegółowo opisany wraz ze zdjęciem w rozdziale 5.2.3. Zabytki nieruchome.

PRZEDSZKOLE W KASZCZORZE (własność gminna)

Powstały na końcu XIX wieku budynek początkowo pełnił funkcję zboru kaszczorskich ewangelików. W budynku znajdowała się m.in. sala modlitw oraz pomieszczenia szkolne. W 1911 roku powołana niezależna parafia otrzymała nową świątynię, a budynek zboru nadal pełnił funkcję oświatową. Tuż po II wojnie światowej budynek przeznaczony został na funkcję przedszkola. Obecnie jest on nieużytkowany.

Rycina 7. Przedszkole

MLECZARNIA W MOCHACH (własność prywatna)

Budynek mleczarni powstał najprawdopodobniej w 1900 roku. Architektura budynku była typowa dla powstających w tamtym okresie mleczarni. Pierwotnym właścicielem obiektu była spółka, w której skład wchodził Polacy i Niemcy. Główny napęd mleczarni pochodził z maszyny parowej. Mleczarnia przyjmowała mleko od okolicznych chłopów i produkowała masło, śmietanę i kazeinę. Taka sytuacja trwała do lat powojennych. Po 1945 roku mleczarnia została upaństwowiona. W 1950 roku zaprzestano produkcji wyrobów mleczarskich, a profil obiektu zmienił się. W 1975 roku ponownie obiekt przeznaczony został pod produkcję wyrobów mleczarskich. Dziś w budynku mieści się restauracja „Stara Mleczarnia”.

Rycina 8. Mleczarnia

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY W POPOWIE STARYM (własność prywatna)

- ▶ PAŁAC
- ▶ PARK
- ▶ KAPLICA
- ▶ GORZELNIA

Zabytki składające się na Zespół dworsko-folwarczny w Popowie Starym zostały szczegółowo opisane wraz ze zdjęciem w rozdziale 5.2.3. Zabytki nieruchome.

KOŚCIÓŁ TARGOWY P.W. ŚW. PIOTRA I PAWŁA W PRZEMĘCIE (własność kościelna)

Kościół został szczegółowo opisany wraz ze zdjęciem w rozdziale 5.2.3. Zabytki nieruchome.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. ANDRZEJA W PRZEMĘCIE (własność kościelna)

► KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA, obecnie cmentarny

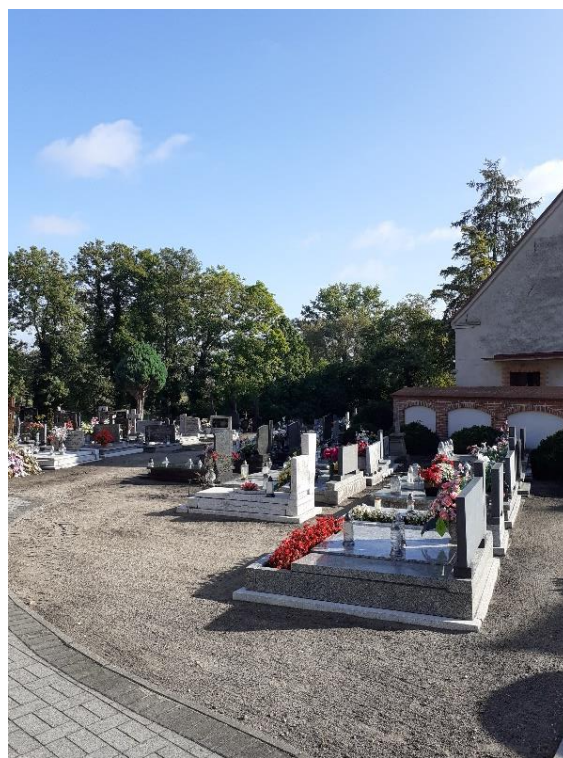
Kościół został szczegółowo opisany wraz ze zdjęciem w rozdziale 5.2.3. Zabytki nieruchome.

► CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY

Cmentarz przykościelny powstał w połowie XIX wieku. Zlokalizowany na płaskim terenie, przy kościele. Powierzchnia cmentarza wynosi 1,43 ha. Najstarszym istniejącym nagrobkiem jest mogiła Michała Grabińskiego z 1864 roku, natomiast grobem o znaczeniu historycznym jest mogiła Walentego Jęska – powstańca. Obiekt czynny i użytkowany.

► OGRODZENIE Z BRAMĄ

Zabytkowe ogrodzenie powstałe najprawdopodobniej w 2 poł. XIX wieku, zlokalizowane jest w zespole Kościoła parafialnego p.w. św. Andrzeja. Ogrodzenie składa się ze słupków połączonych metalowym ogrodzeniem.

Rycina 9. Cmentarz przykościelny

Rycina 10. Ogrodzenie z bramą

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY W SIEKOWIE (własność prywatna)

► PAŁAC, obecnie oddział szpitala neuropsychiatrycznego

Majątek wraz pałacem ma długą historię. W latach 1848-1939 znajdował się w rękach Czarnieckich. Po II wojnie światowej majątek przeszedł na rzecz własności Skarbu Państwa, a w 1946 roku pałac wraz z parkiem został przekazany resortowi zdrowia. Budynek pałacu został prawdopodobnie wzniesiony na miejscu dawnego drewnianego założenia w latach 1878-1879. Autorem projektu był architekt Zygmunt Gorgolewski, a pałac zbudowany został w stylu neorenesansu francuskiego. W 1912 roku pałac został zniszczony w wyniku pożaru, a następnie odbudowany w 1914 roku. Po odbudowie pałacowi nadano cechy stylu francuskiego, bardziej klasycystycznego, utrzymanego w duchu modernizmu.

Pałac usytuowany jest w rozległym parku krajobrazowym, zaprojektowanym przez Marię Czarnecką.

► PARK

Park pałacowy datowany na 2 połowę XIX wieku został jako układ zaprojektowany przez Marię Czarnecką. Park zlokalizowany jest w południowej części Siekowa. Posiada trapezowaty kształt, a jego całkowita powierzchnia równa jest 16,29 ha. Teren parku jest płaski, lekko nachylony w kierunku południowo-zachodnim. Kompozycja parku oparta jest na nieregularnym układzie kęp drzew i rozległych, połączony ze sobą polan, co nawiązuje do wzorów z ogrodów angielskich. W środkowej części parku usytuowany jest zabytkowy pałac w stylu renesansu francuskiego. Pałac otoczony jest przez polanę o nieregularnym kształcie z rosnącymi drzewami i krzewami w podszycie. W pobliżu pałacu na polanie znajduje się także nieczynna fontanna. Teren między północną drogą podjazdową a granicą parku pokryty jest starodrzewem wraz z trzema polankami. Przed północno-zachodnią stroną

pałacu znajduje się taras ziemny, na którym kwitną rabaty kwiatów. W kierunku północno-zachodnim, aż do granicy parku rozciąga się polana pokryta kępami drzew. Przez środek polany przebiega główna oś układu parku. W kierunku południowo-zachodnim od pałacu przebiega droga ze szpalerem grabowym. Po wschodniej stronie szpaleru i równolegle do niego zlokalizowane są dwa prostokątne stawy. Szpaler i położone wzdłuż niego stawy są jedynym fragmentem parku o układzie regularnym. W południowo-wschodnim narożniku położony jest ogród oraz sad. Park od strony południowo-zachodniej posiada ogrodzenie murowane. Główna brama wjazdowa znajdująca się w murowanym ogrodzeniu parku wykonana jest z prętów żelaznych. Wśród głównych gatunków w drzewostanie wyróżnić można dęby szypułkowe, wiązy, jesion, brzoza, jawor oraz klon. Wśród gatunków krzewów natomiast wymienić można bez czarny, róża ogrodowa oraz bluszcz.

Rycina 11. Ogrodzenie z bramą

Rycina 12. Park

DOM MIESZKALNY W SOLCU (własność prywatna)

Dom powstały w XIX wieku jest jedynym drewnianym budynkiem mieszkalnym w Solcu oraz w Gminie Przemęt. W latach 70 XIX wieku drewniane budynki były powszechne, a większość z nich została przeniesiona do skansenu w Wolsztynie. Dom o dawnym numerze 27 nie został przeniesiony wraz z innymi budynkami i w 1945 roku został on zamieszkany przez osadników z Sielca.

Dom zlokalizowany jest na działce położonej po północnej stronie przebiegającej drogi, ustawiony kalenicowo do drogi.

Rycina 13. Dom mieszkalny w Solcu

CZĘŚĆ ANALITYCZNA

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

W tym rozdziale dokonano analizy szans i zagrożeń (poprzez wskazanie mocnych i słabych stron) wynikającej z oceny stanu dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony oraz realizowanej przez Gminę Przemęt polityki rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego. Dokonana analiza ma na celu ułatwić określenie podstawowych priorytetów gminnego programu opieki nad zabytkami.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Bogata historia Gminy, związana m.in. z zakonem cystersów, której pochodną są zlokalizowane na terenie Gminy cenne zabytki • Duża liczba obiektów zabytkowych na terenie Gminy, w tym świeckich i sakralnych • Położenie Gminy na obszarze cennym przyrodniczo podnoszącym atrakcyjność turystyczną Gminy (występowanie licznych jezior, cennych gatunków flory i fauny, bogactwo form rzeźby polodowcowej) • Zachowane dziedzictwo historyczne i kulturowe dzięki objęciu ochroną założenia urbanistycznego i zespołu budowlanego w Przemęcie • Panorama miejscowości Przemęt objęta ochroną konserwatorską • Część wyposażenia kościołów wpisana do rejestru zabytków ruchomych • Zlokalizowane na terenie Gminy zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, w tym grodzisko, osady oraz cmentarzyska pochodną intensywnych procesów osadniczych • Dogodne położenie Gminy związane z bliskością ośrodków funkcjonalnych (Poznań, Zielona Góra) • Miejsca pamięci (kapliczki, pomniki) sprzyjające rozwojowi turystyki • Pozytywna rola kościołów i związków wyznaniowych w dziedzinie ochrony zabytków gminnych świadczących o bogatej historii gminy oraz regionu • Cenne przykłady dworów i pałaców na terenie Gminy • Dobrze zachowane założenia dworsko-folwarczne • Obiekty o wysokich walorach objęte wpisem do rejestru zabytków	• Znaczne przekształcenia niektórych zabytków (głównie na cele mieszkalne) • Niewykorzystany potencjał obiektów zabytkowych (niezagospodarowane budynki, parki itp.) • Zły stan zachowania części obiektów zabytkowych oraz brak środków na ich konserwację i rewaloryzację • Niewystarczająca promocja historii Gminy • Degradacja struktur ruralistycznych poprzez przypadkowe inwestycje, rozpraszanie zabudowy • Niewystarczająca opieka społeczna nad zabytkami Gminy • Niewystarczająca edukacja z zakresu wartości i ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka liczba publikacji poświęconych dziedzictwu kulturowemu Gminy • Pogarszanie się stanu technicznego części obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków • Zaniebane parki dworskie i krajobrazowe przy zespołach pałacowych i dworsko-folwarcznych, wymagające prac porządkowych i pielęgnacyjnych • Zły stan cmentarzy znajdujących się w lasach – zachowane w szczątkowej formie, brak funduszy na ich utrzymanie i rewaloryzację • Większość wiatraków koźlaków zlokalizowanych na terenie Gminy w bardzo złym stanie technicznym, w formie szczątkowej – zagrożenie katastrofą budowlaną

SZANSE	ZAGROŻENIA
• Rosnące zapotrzebowanie na turystykę, zwłaszcza rowerową, wodną • Możliwość rewaloryzacji zabytków z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych • Wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie • Zachowanie zasadniczych cech krajobrazu kulturowego gminy • Wzrastająca świadomość wartości obiektów zabytkowych jako produktu turystycznego • Możliwość wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki • Możliwość zwiększenia wartości architektonicznych gminy poprzez renowację i remonty zabudowy mieszkaniowej • Nastawienie na większą dbałość o przestrzeń publiczną, krajobraz, architekturę w celu podniesienia atrakcyjności turystycznej • Rosnąca rola samorządu regionalnego poprzez włączenie ochrony zabytków w sferę rozwoju regionalnego	• Ryzyko utraty zabytków budownictwa ze względu na duży napór inwestycyjny oraz brak środków finansowych potrzebnych do ich zabezpieczenia i renowacji • Zagrożenie substancji zabytkowej podczas niewłaściwie przeprowadzanych remontów zabytkowych obiektów • Degradacja stanowisk archeologicznych • Niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony i konserwacji zabytków • Niewystarczające wykorzystywanie w promocji Gminy obiektów zabytkowych • Niska świadomość społeczna dotycząca zasobu i wartości zabytków z terenu Gminy • Postępująca dewastacja budynków mieszkalnych • Nieużytkowanie obiektów prowadzące do ich niszczenia • Brak funduszy na utrzymanie i renowację obiektów zabytkowych • Samowolne działania na zabytkach zmierzające do ich degradacji lub zatracenia wartości architektonicznych • Trudny dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania opieki nad zabytkami, dotacje pokrywają tylko część kosztów prac

CZĘŚĆ PROGRAMOWA

7. Założenia programowe: priorytety, kierunki działań i zadania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 Gminy Przemęt

W tym rozdziale określone zostały priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami (z uwzględnieniem celów wymienionych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) wynikające z diagnozy stanu dziedzictwa kulturowego. W następnej kolejności, dla realizacji wyznaczonych priorytetów, określono długofalowe kierunki działań, w ramach których wskazano zadania wyznaczone na 4 lata obowiązywania Programu Opieki nad Zabytkami.

PRIORYTET 1

Zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego Gminy poprzez zahamowanie procesów degradacji zabytków oraz wspieranie lokalnej tożsamości kulturowej

KIERUNKI DZIAŁAŃ

ZADANIA

1.1 KIERUNEK DZIAŁANIA Hamowanie procesu degradacji wartościowych obiektów i dążenie do poprawy stanu zachowania zasobów	1.1.1 Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność Gminy. 1.1.1.1. Utwardzenie nawierzchni alei parkowych przy zabytkowym pałacu w Buczu 1.1.2 Planowe i konsekwentne realizowanie zadań samorządowych w zakresie ochrony zabytków. 1.1.3 Sporządzenie Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. 1.1.4 Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie. 1.1.5 Stała kontrola stanu zachowania obiektów zabytkowych i przeznaczenia zabytków stanowiących własność Gminy – regularne przeglądy stanu technicznego obiektów.
---	--

1.2 KIERUNEK DZIAŁANIA Wykorzystanie środków finansowych pochodzących z funduszy pozakrajowych, rządowych, samorządowych oraz prywatnych na zadania związane z poprawą stanu i zachowaniem zasobów dziedzictwa kulturowego	1.2.1 Podejmowanie działań w celu pozyskiwania środków zewnętrznych na rewaloryzację obiektów zabytkowych. 1.2.2 Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków z funduszy zewnętrznych na odnowę zabytków oraz wspieranie działań związanych z prowadzeniem prac konserwatorskich i robót budowlanych. 1.2.3 Zapoznanie właścicieli zabytków z możliwościami rozwinięcia własnej działalności gospodarczej w oparciu o posiadane nieruchomości zabytkowe oraz ułatwienia w pozyskaniu dofinansowania.
1.3 KIERUNEK DZIAŁANIA Uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska	1.3.1 Opracowanie i aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględniających ochronę zabytków i racjonalne kształtowanie środowiska kulturowego. 1.3.2. Przestrzeganie wytycznych konserwatorskich wchodzących w treść miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. 1.3.3 Uzupełnianie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, w tym włączanie oraz wyłączenie nowych obiektów w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz gromadzenie informacji i dokumentacji dotyczącej znajdujących się w GEZ obiektów. 1.3.4 Opracowanie zasad dotyczących umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych w obszarze zabytkowych części wsi oraz w strefie zabytkowego układu urbanistycznego Przemętu. 1.3.5 Informowanie władz konserwatorskich o zagrożeniu budowli zabytkowych i ładu przestrzennego w Gminie.
1.4 KIERUNEK DZIAŁANIA Wzmacnianie znaczenia dziedzictwa kulturowego Gminy jako potencjalnego czynnika rozwoju społeczno-gospodarczego	1.4.1 Tworzenie miejsc pracy związanych z wykorzystaniem i ochroną zabytków. 1.4.2 Włączenie społeczności lokalnej w działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. 1.4.3 Podnoszenie świadomości mieszkańców o dziedzictwie lokalnym i krzewienie poczucia tożsamości lokalnej. 1.4.4 Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości Gminy.

PRIORYTET 2

Zwiększenie atrakcyjności i dostępności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych

KIERUNKI DZIAŁAŃ

ZADANIA

2.1. KIERUNEK DZIAŁANIA

Dążenie do zagospodarowania zabytkowych obiektów na cele kulturalne, edukacyjne lub turystyczne

2.1.1 Ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych zasad udostępniania w celach turystycznych, edukacyjnych, społecznych.

2.1.2 Oznakowanie obiektów udostępnianych w celach turystycznych, edukacyjnych, społecznych.

2.1.3 Upowszechniania wśród mieszkańców prowadzących działalność turystyczną i agroturystyczną zasad włączania obiektów historycznych do oferty turystycznej Gminy oraz przygotowywania obiektów zabytkowych na cele turystyczne.

2.2. KIERUNEK DZIAŁANIA

Podejmowanie prac mających na celu podnoszenie atrakcyjności turystycznej obszaru oraz jej łatwiejszej dostępności dla mieszkańców i turystów

2.2.1 Wykorzystanie imprez masowych organizowanych w Gminie oraz innych okazji budzących zainteresowanie do przyciągnięcia turystów.

2.2.2 Znakowanie oraz umieszczanie informacji o najcenniejszych obiektach zabytkowych oraz oznakowanie dróg w celu ułatwienia dojazdu do obiektów.

2.2.3 Opracowanie tablic informacyjnych umieszczonych na zewnątrz obiektów, zawierających podstawowe dane historyczne o obiekcie.

PRIORYTET 3

Powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz promocja i popularyzacja gminnych zasobów kulturowych

KIERUNKI DZIAŁAŃ

ZADANIA

3.1 KIERUNEK DZIAŁANIA Wspieranie inicjatyw na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz ochrony i opieki nad obiektami zabytkowymi	3.1.1 Wspieranie działań społeczności lokalnej mających na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego. 3.1.2 Wspieranie działalności Gminnego Centrum Kultury i Biblioteki w Przemęcie oraz gminnych organizacji pozarządowych działających w obszarze upowszechniania kultury. 3.1.3 Propagowanie miejscowego dziedzictwa kulturowego poprzez np. organizację zajęć tematycznych z wychowawcami, organizację wycieczek dla uczniów oraz mieszkańców, organizację konkursów związanych z dziedzictwem kulturowym. 3.1.4 Włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych w jednostkach prowadzonych przez Gminę Przemęt. 3.1.5 Publikacja materiałów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w lokalnej prasie, mediach, materiałach promocyjnych oraz na stronie internetowej. 3.1.6. Udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków.
3.2 KIERUNEK DZIAŁANIA Promocja obiektów zabytkowych oraz dziedzictwa niematerialnego	3.2.1 Wydawanie lub wspieranie publikacji w formie broszur, ulotek, folderów, stron internetowych, filmów związanych z dziedzictwem kulturowym Gminy. 3.2.2 Opracowanie atrakcyjnej graficznie mapy zasobów kulturowych Gminy jako formy promocji. 3.2.3 Tworzenie zbioru i publikowanie informacji o dziedzictwie niematerialnym Gminy (obyczaje, obrzędy, stroje, przyśpiewki).

8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 Gminy Przemęt

Realizacja programu będzie się odbywać poprzez wskazane zadania Gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawę niniejszego instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

INSTRUMENTÓW PRAWNYCH wynikających z przepisów ustawowych

PRZYKŁADY:

- uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
- budowa parków kulturowych
- wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy
- wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków

INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH

PRZYKŁADY:

- finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych

INSTRUMENTÓW KOORDYNACJI

PRZYKŁADY:

- realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp.
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi
- współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami

INSTRUMENTÓW SPOŁECZNYCH

PRZYKŁADY:

- działania edukacyjne, promocyjne
- współdziałanie z organizacjami społecznymi
- działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

INSTRUMENTÓW KONTROLNYCH

PRZYKŁADY:

- aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

Ponadto przyjęta została uchwała nr XI/61/15 Rady Gminy Przemęt z dnia 29 czerwca 2015 roku w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków oraz sposobu ich rozliczania i kontroli zleconych zadań.

9. Zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 Gminy Przemęt

Na podstawie art. 87 ust. 1 i ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Gminny program opieki nad zabytkami jest sporządzany przez zarząd województwa, powiatu lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta) na okres 4 lat. Ustawa nakazuje by z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt sporządzał co dwa lata sprawozdanie, które zostanie odpowiednio przedstawione sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025 dla Gminy Przemęt, będzie następnie przekazane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i Wielkopolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków z Delegaturą w Lesznie, celem wykorzystania programu przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

W ramach monitorowania postępowania działań zawartych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 Gminy Przemęt rekomenduje się następujące zasady oceny:

Priorytet 1: Zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego Gminy poprzez zahamowanie procesów degradacji zabytków oraz wspieranie lokalnej tożsamości kulturowej

- ▶ Przygotowanie regularnych protokołów z zrealizowanych działań Gminy w zakresie ochrony zabytków;
- ▶ Przygotowanie odpowiedniego wykazu zasad prawnych dotyczących ochrony zabytków i jej konserwacji;
- ▶ Systematyczna aktualizacja (co cztery lata) gminnych kart ewidencyjnych w szczególności pod względem dokumentacji fotograficznej;
- ▶ Regularne oględziny miejsc w których znajdują się obiekty zabytkowe w celu ustalenia czy dany obiekt może stanowić zagrożenie dla mieszkańców lub turystów;
- ▶ Poziom wydatków na prace remontowo-konserwatorskie;
- ▶ Liczba przeprowadzonych kontroli stanu technicznego;
- ▶ Kwota środków zewnętrznych pozyskanych na rewaloryzację obiektów zabytkowych;
- ▶ Liczba zrealizowanych spotkań z właścicielami zabytków w zakresie informowania o możliwościach pozyskiwania środków z funduszy zewnętrznych;
- ▶ Liczba przeprowadzonych spotkań edukacyjnych z właścicielami zabytków w zakresie rozwijania własnej działalności gospodarczej poprzez wykorzystanie obiektu zabytkowego w dziedzinie turystyki;
- ▶ Liczba spotkań z mieszkańcami obiektów zabytkowych w celu edukowania o ochronie zabytków;
- ▶ Liczba opracowanych lub zaktualizowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę zabytków i racjonalne kształtowanie środowiska kulturowego;
- ▶ Liczba oraz treść wystawionych zgłoszeń do władz konserwatorskich w przypadku zagrożenia budowli zabytkowych i ładu przestrzennego;
- ▶ Liczba utworzonych miejsc pracy związanych z wykorzystaniem i ochroną zabytków;
- ▶ Liczba przeprowadzonych akcji promocyjnych dotyczących wydarzeń kulturalnych i historycznych odbywających się na terenie Gminy.

Priorytet 2: Zwiększenie atrakcyjności i dostępności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych

- ▶ Wykaz zasad o wykorzystywaniu obiektów zabytkowych w celach turystycznych;
- ▶ Liczba oznakowanych obiektów udostępnionych na cele turystyczne, edukacyjne, społeczne;
- ▶ Liczba stworzonych drogowskazów o dojeździe do zabytków;
- ▶ Liczba powstałych tablic turystycznych o historii zabytków;
- ▶ Liczba akcji informacyjnych dla mieszkańców w zakresie obowiązujących zasad włączania obiektów historycznych do oferty turystycznej Gminy oraz przygotowywania obiektów zabytkowych na cele turystyczne;
- ▶ Liczba zorganizowanych imprez masowych na terenie Gminy.

Priorytet 3: Powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz promocja i popularyzacja gminnych zasobów kulturowych

- ▶ Poziom wydatków z budżetu gminy przeznaczone na promocję wizerunku Gminy;
- ▶ Wykaz zadań gminy w obszarze wsparcia działalności jednostek kulturalnych na terenie Gminy Przemęt;
- ▶ Liczba inicjatyw przeprowadzanych na terenie gminy w celu popularyzacji wiedzy o zabytkach i ich ochronie;
- ▶ Liczba zorganizowanych zajęć, wycieczek, konkursów, imprez, itd. o tematyce dziedzictwa kulturowego na terenie szkół i innych placówek;
- ▶ Liczba przeprowadzonych lekcji o tematyce ochrony dóbr kultury;
- ▶ Liczba opublikowanych materiałów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- ▶ Liczba udaremnień niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- ▶ Liczba wydanych publikacji w formie broszur, ulotek, folderów, stron internetowych, filmów związanych z dziedzictwem kulturowym Gminy;
- ▶ Stopień opracowania mapy zasobów kulturowych Gminy;
- ▶ Wykaz zbioru informacji o dziedzictwie niematerialnym Gminy.

10. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 Gminy Przemęt

W niniejszym rozdziale zaprezentowane zostały przykładowe możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie Gminy z uwzględnieniem środków:

- ✓ Publicznych np.:
 - ▶ budżet państwa,
 - ▶ budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli,
 - ▶ środki Unii Europejskiej,
 - ▶ inne źródła zagraniczne itp.
- ✓ Prywatnych np.:
 - ▶ osób fizycznych,
 - ▶ fundacji,
 - ▶ osób prawnych,
 - ▶ osób kościelnych itp.

Zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku. Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Ustawa podaje następujące sposoby finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych:

DOTACJA CELOWA

Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie albo będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa.

Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków budżetu państwa lub przez wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa.

Dotacja może być udzielona na dofinansowanie:

- ✓ nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, **ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku**
- ✓ nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, **które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji**

- ✓ nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, **ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku.**

Dotacja może obejmować środki finansowe przeznaczone na:

- ▶ sporządzenie **ekspertyz** technicznych i konserwatorskich;
- ▶ przeprowadzenie **badania** konserwatorskich lub architektonicznych;
- ▶ wykonanie **dokumentacji** konserwatorskiej;
- ▶ opracowanie **programu** prac konserwatorskich i restauratorskich;
- ▶ wykonanie **projektu** budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- ▶ sporządzenie **projektu odtworzenia** kompozycji wnętrz;
- ▶ zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie **substancji zabytku**;
- ▶ **stabilizację konstrukcyjną** części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- ▶ **odnowienie** lub **uzupełnienie tynków** i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- ▶ odtworzenie **zniszczonej przynależności zabytku**, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- ▶ odnowienie lub całkowite **odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic**, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- ▶ modernizację **instalacji elektrycznej** w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- ▶ wykonanie izolacji **przeciwwilgociowej**;
- ▶ uzupełnianie **narysów ziemnych** dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- ▶ działania zmierzające do **wyeksponowania** istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- ▶ **zakup materiałów konserwatorskich** i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- ▶ zakup i montaż instalacji **przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej**.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Programy Ministra z zakresu kultury mają na celu dofinansowanie zadań o charakterze projektowym z wyłączeniem stałej działalności kulturalnej podmiotów. Skierowane są do instytucji kultury, organizacji pozarządowych, instytucji filmowych, szkół i uczelni wyższych, jednostek samorządu terytorialnego, podmiotów gospodarczych, kościołów i związków wyznaniowych oraz ich osób prawnych.

Osoby fizyczne nie są uprawnione do składania wniosków poza jednym programem – **Ochrona zabytków**. Celem tego programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. O dofinansowanie mogą ubiegać się podmioty posiadające osobowość prawną oraz

siedzibę, zakład lub oddział na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie. O dofinansowanie w ramach programu nie mogą ubiegać się m.in. państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne.

Programy 2022:

▶ Muzyka	▶ Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą
▶ Muzyczny ślad	▶ Ochrona zabytków archeologicznych
▶ Teatr i Taniec	▶ Miejsca Pamięci Narodowej za Granicą
▶ Sztuki wizualne	▶ Badanie polskich strat wojennych
▶ Film	▶ Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju
▶ Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży	▶ Groby i cmentarze wojenne w kraju
▶ Narodowa Kolekcja Sztuki Współczesnej Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	▶ Infrastruktura kultury
▶ Zamówienia kompozytorskie	▶ Infrastruktura szkolnictwa artystycznego
▶ Literatura	▶ Infrastruktura domów kultury
▶ Promocja czytelnictwa	▶ Kultura Dostępna
▶ Czasopisma	▶ Promocja kultury polskiej za granicą
▶ Partnerstwo dla książki	▶ Kultura cyfrowa
▶ Edukacja artystyczna	▶ Rozwój sektorów kreatywnych
▶ Edukacja kulturalna	▶ Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
▶ Ochrona zabytków	▶ Wspieranie archiwów, bibliotek i muzeów poza krajem
▶ Wspieranie działań muzealnych	
▶ Kultura ludowa i tradycyjna	

Wytyczne do programów ogłaszanych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określone zostały w zarządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 11 października 2021 r.

Wszelkie informacje oraz szczegółowy tryb ubiegania się o dotacje wraz ze specyfikacją programów dostępne są pod adresem: <https://www.gov.pl/web/kultura/programy-i-projekty> oraz we wskazanym zarządzeniu.

DOTACJA SAMORZĄDOWA

W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w Gminnej Ewidencji Zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru jest zadaniem z zakresu administracji publicznej, a w celu zapewnienia realizacji postanowień organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.

NARODOWY FUNDUSZ OCHRONY ZABYTKÓW

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jest państwowym funduszem celowym, którego przychodem są wpływy z kar pieniężnych. Środki Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są przeznaczone na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz na pokrycie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Opisane powyżej formy uzyskania środków finansowych przeznaczonych na działania związane z ochroną i opieką nad zabytkami pochodzić mogą z różnych źródeł. Podmiotów oferujących wsparcie zadań z zakresu dziedzictwa kulturowego jest wiele.

Na poziomie unijnym, perspektywa budżetowa Unii Europejskiej daje duże możliwości finansowania działań w obszarze szeroko pojętej kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, między innymi dofinansowywania inwestycji, ochrony zabytków, rewitalizacji, a także promocji dziedzictwa kulturowego. **Do najbardziej popularnych źródeł pozyskiwania dotacji ze środków unijnych należą:**

1. Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej o charakterze:

- ✧ transgranicznym:
 - ▶ Polska – Słowacja,
 - ▶ Czechy – Polska,
 - ▶ Polska – Saksonia,
 - ▶ Brandenburgia – Polska,
 - ▶ Meklemburgia – Pomorze Przednie – Brandenburgia – Polska,
 - ▶ Południowy Bałtyk,
 - ▶ Litwa – Polska.
- ✧ transnarodowym:
 - ▶ Region Morza Bałtyckiego,
 - ▶ Europa Środkowa.
- ✧ programu międzyregionalnego:
 - ▶ Interreg Europa.

2. Europejski Instrument Sąsiedztwa

- ▶ Polska – Białoruś – Ukraina,
- ▶ Polska – Rosja

Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej (EWT) wyróżniają się na tle innych instrumentów Unii Europejskiej swoim międzynarodowym charakterem. Podobnie jak programy krajowe i regionalne oferują wsparcie dla regionów, jednak otrzymują je tylko projekty realizowane wspólnie przez partnerów z różnych krajów. Wszystkie programy współpracy terytorialnej obejmują co najmniej dwa państwa Unii Europejskiej. W drodze negocjacji państwa-partnerzy wybierają jedno, które będzie pełniło funkcję Instytucji Zarządzającej. Programy te służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja ma na celu wzmocnienie współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej czy wzajemnych kontaktów młodzieży.

3. Kreatywna Europa – to program Unii Europejskiej wspierający europejskie sektory kultury i kreatywne, w tym przemysł audiowizualny. Uruchomiono system poręczeń finansowych na rzecz sektora kultury i sektora kreatywnego. System poręczeń ma na celu pomoc dla podmiotów działających w sektorze kultury i sektorze kreatywnym, które dzięki temu

systemowi mogą ubiegać się o uzyskanie dostępu do preferencyjnego finansowania, oferowanego dzięki wsparciu Unii Europejskiej.

Oprócz środków unijnych istnieją jeszcze inne możliwości pozyskania dofinansowania ze środków europejskich, na przykład z tak zwanych Funduszy Norweskich, w tym z Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Najważniejszy z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego jest nabór do Działania I – Zarządzanie dziedzictwem kulturowym, w ramach którego funkcjonują dwa poddziałania: **poddziałanie 1.1**: Restauracja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego, które obejmuje swoim zakresem prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane (rozbudowa, nadbudowa, przebudowa, montaż i remont) przy zabytkach nieruchomych oraz w ich otoczeniu na potrzeby działalności kulturalnej (wraz z nadzorami nad tymi pracami), i/lub; ochrona historycznych ogrodów i parków (wraz z nadzorami nad tymi pracami) oraz **poddziałanie 1.2**: Innowacyjne wykorzystanie infrastruktury dla prezentacji dziedzictwa kulturowego.

Na działania związane z ochroną i aktywnym wykorzystaniem zabytków Gmina Przemęt **może pozyskać środki z wielu programów wdrażanych również na poziomie krajowym, takich jak:**

1. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko – program wspiera przede wszystkim projekty transportowe i ochronę środowiska, ale są w nim również środki przeznaczone na kulturę w ramach Priorytetu VIII „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”, Działanie 8.1 „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”. Nabory związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na lata 2014-2020 zakończyły się, ale należy spodziewać się kontynuacji programu lub też realizacji programów o zbliżonym zakresie.
2. Regionalne Programy Operacyjne – pomoc finansowa na ochronę dziedzictwa kulturowego jest dostępna w ramach wielu priorytetów, w tym np.: „Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego, Rewitalizacja, Infrastruktura kultury, ochrony zdrowia, edukacji”, „Turystyka, Promocja turystyczna”, a także z programów społecznych ze środków EFS, które umożliwiają promocję naszego obiektu lub gminy, prowadzenie działalności turystycznej itp. W nowej perspektywie finansowej 2021-2027 – Fundusze Europejskie dla Wielkopolski.
3. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich – wsparcie dla gmin w obszarze dziedzictwa dostępne jest w działaniu „Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich”. Gmina może otrzymać pomoc w dwóch obszarach: na inwestycje w obiekty pełniące funkcje kulturalne oraz kształtowanie przestrzeni publicznej, a także na ochronę zabytków i budownictwa tradycyjnego.

Poza wyżej wymienionymi źródłami finansowania wymienić należy również podmioty prywatne i publiczne, które za pomocą fundacji, funduszy i innych źródeł dofinansowania wspierają realizację projektów infrastrukturalnych, jak i programów edukacyjnych, kulturalnych oraz społecznych, czyli projektów o charakterze miękkim. Przykładami takich podmiotów są: Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej, Fundusz Wyszehradzki, Fundacja Batorego, Fundacja Konrada Adenauera oraz Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności.